

A SZÉKELYUDVARHELYI
REFORM. KOLLEGIUM
ÉRTESITŐJE

AZ

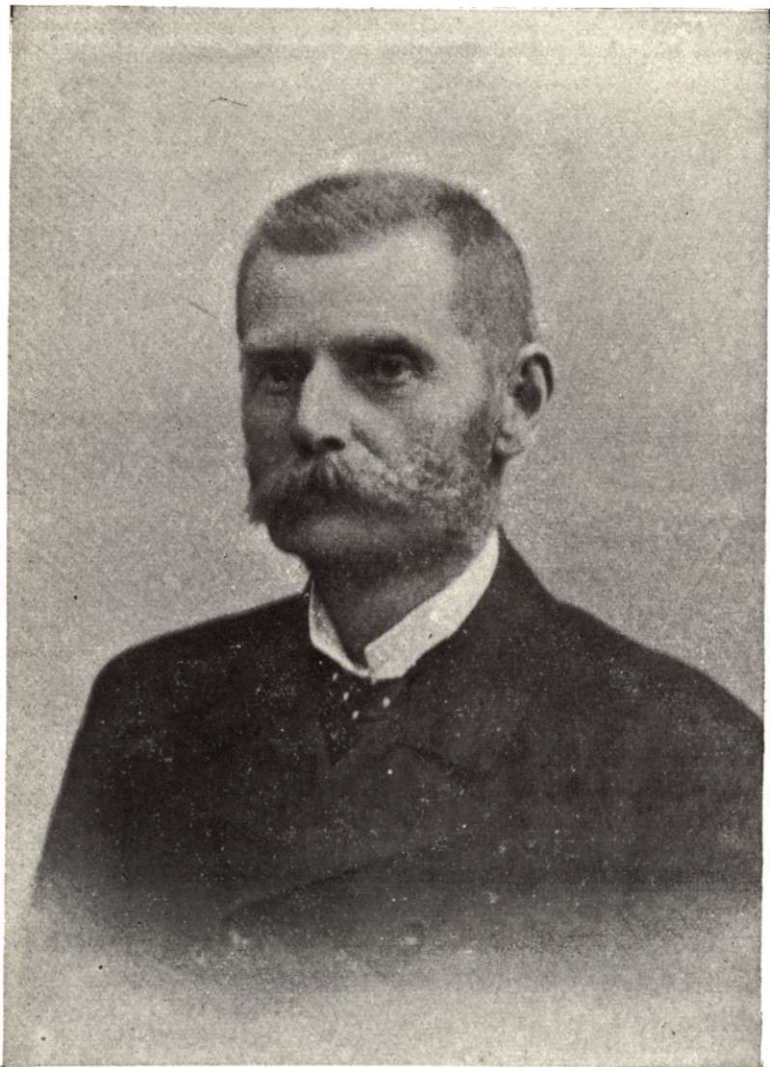
1915—1916^{-IK}
ISKOLAI ÉVRŐL

SZERKESZTETTE
BIRÓ SÁNDOR,
H.-IGAZGATÓ.

SZÉKELYUDVARHELY
NYOMATOTT A BECSEK D. FIA KÖNYVNYOMDÁBAN
1916.

KUNCZ ELEK

1846-1915.

A SZÉKELYUDVARHELYI
REFORM. KOLLEGIUM
ÉRTESÍTŐJE

AZ

1915—1916-IK
ISKOLAI ÉVRŐL

SZERKESZTETTE
BIRÓ SÁNDOR,
H.-IGAZGATÓ.

SZÉKELYUDVARHELY .
NYOMATOTT A BECSEK D. FIA KÖNYVNYOMDÁBAN
1916.

43457

Kuncz Elek

1845—1915.

Quem dii odere, paedagogum fecere. A classikus pessimista szállóigét önténtelen eszünkbe juttatja ez a név. 48 éven át szolgált a magyar tünügyet mint a nemzet napszámosa. Dolgozott folyton szinte az utolsó óráig, lelkét teljesen odaáldozta hivatásának, folyton csak a célt tartva szemei előtt nem tekintett se jobbra se balra. Ahogy egyszer az eke szarvára vetette kezét, nem nézett többé hátra. A mi fogalmaink szerint »szépen haladt előre.« Munkáját tekintve s viszonyítva más világilag kedvezőbb pályákhoz, napszámos volt, aki sovány kenyerért szolgálja gazdáját. Hét évi tanári munka után, melyet a nagyszebeni áll. főgimnáziumnál végzett, igazgatóvá nevezték ki s mint ilyen 15 évig állott előbb a losonci majd az aradi főgim. élén, mint tankerületi főigazgató 26 évet szolgált, amelyből csupán 2 évet töltött Nagyváradon, a többit Kolozsvárt. Erdély tanügyi térképére csak egy futó pillantást vessünk, idézzük szemeink elé a sok modern palotát, amelyekben olyan jól esik megpihenni a szűk, dohos kőfalak közt elnyomorgatott muzsafiaknak: s előttünk fog állani Kuncz Elek az ő nem is sejtett, bámulatos lelki nagyságában. A halálnak kellett jönnie, hogy meglássák Kuncz Elek rendkívüli egyéniségét. Mig élt, nem sokat törődött vele a világ, mert ő sem törődött mással, csak a kötelességgel, amely reá bízott. Meghalt a világtól meg sem ismerve; de alig zárult be hamvai fölött a koporsó, a lélek fényleni kezdett s e fény diadalmasan terjedt tovább és tovább; az emberek, akik eddig hidegen húzódtak félre, hozni

kezdték az elismerés, tisztelet és csodálat babérait mind egyre többet és többet.

Tegyünk egy babérlevelet mi is abba a koszoruba, melyet a magyar tanügy munkásai fontak az *Igaz* homlokára. Hozzánk ugy jött mint idegen, ugy búcsuzunk tőle mint legjobb baráttól. Az igazság volt lelkének legfőbb ideáljai, ezt éreztük ki minden munkájából s azért hálás szeretettel fordult szívünk felé s emlékét kegyelettel őrizzük a legjobbak között.

Iskolánk sokat köszön Kuncz Eleknek. Nagy műveltsége, széles látóköre, a magyar nemzeti kulturáért dobogó szíve felül- emelte a kicsinyes pártpolitikai és felekezeti érdekeken. A mi régi és féltve őrzött kálvinista kollegiumunkban ő mindig csak a magyar nemzeti eszme erős várát látta s igazságosnak ítélte, hogy egy ily dicső multú iskolát a kormány segítségével kiépítsenek, hogy még nagyobb erővel szolgálhassa a hit és tudás szent ideáljait.

Kollegiumunk előjárósága jegyzőkönybe iktatta Kuncz Elek hervadhatatlan érdemeit; temetése napján iskolai szünetet rendelt; temetésén Szabó Árpád és Bakóczi Károly tanárokkal képviseltette magát s koszoru megváltás címen a helybeli Vörös Kereszt Egy- letnek 50 koronát adott. »A bölcsék fénylenek mint az égnek fényessége és akik sokakat az igazságra vezetnek, miként a csil- lagok örökkön örökké.« (Dan. 12, 3.).

II.

Fizikai hypothezisek és elméletek.*

Méltóságos Elöljáróság!
 Tekintetes Tanári Kar!
 Mélyen Tisztelt Közönség!
 Kedves Tanuló Ifjuság!

Az ember jövője kifürkészhetetlen, tanítja a vallás, s tapasztaljuk mi mindnyájan lépten-nyomon. Ezelőtt, csak mintegy másfél esztendővel, még magam sem gondoltam, hogy szülő földemtől ennyire távol, egy az emberiség történetében eddig példátlanul álló világháború idején, fogom rendes tanári beosztómet megtartani, s ezzel a tanítói és nevelői rendszeres munkámat megkezdeni.

Hogy a végzet ezt tőlem így kívánta, megnyugvással fogadom. Érte csak hála és köszönet szállhat ajkamról mindazok felé, a kik e tanszék elnyerését bizalmukkal és pártfogásukkal nekem elősegítették. Fogadják érte e helyről is leghálásabb köszönetemet.

Épen ez a bizalom az, a mely arra késztet, hogy lelki szemeim előtt elvonulni engedjem ennek a több százados szép és dicső múltú kollégiumnak kiváló régi tanárait és vezetőit, hogy az Ő munkáikból és azok gyümölcseiből okúlva, az Ő szellemükben igyekezzek majd nevelői munkámat végezni, s ez által az iskola jó hírvének fenntartásához és emeléséhez hozzájárulni.

És, bár tudom, hogy nem lesz könnyű feladat a jövő nevelésügyét bárhol is sikerrel szolgálni, mégis örömmel készülök reá, mert meggyőződésem szerint nincs megnyugtatóbb, s lélekemelőbb érzés, mint feladatunk lelkiismeretes teljesítésének az érzése.

* Székfoglaló értekezés. Az 1915. szeptember 5-iki évmegnyitó ünnepélyen tartotta: Csefő Sándor r. tanár.

A lelkiismeretes munkavégzés szerez az egyesnek megelégedést, önbizalmat és vidám kedélyt, mely, ha egy nemzet összes fiaiban megvan, annak a nemzetnek erkölcsi erejét nagygyá teszi. Erre lesz szüksége a háború hullámainak lecsillapodása után a mi magyar nemzetünknek is, melynek gerincét Ti képezitek nemes, tanulni vágyó Ifjúság!

Hozzátok is e lelkiismeretesség hangoztatásával szólok. Minden téren, első sorban pedig a tanulás terén legyetek lelkiismeretesek. A tudás nagy hatalom, elrabolhatatlan, s legyőzhetetlen fegyver az ember kezében. Megnyitja az ember szemeit, betekintést enged az élet rejtélyeibe, nemesíti a lelket, fennköltté teszi a gondolkozást. Igyekezetek ebből a drága kincsből minél többet elsajátítani, mely törekvésetekben segítő kezet leszek hivatva néktek nyújtani.

*

A következőkben — szokáshoz híven — székfoglaló értekezést kívánok tartani, melynek tárgyát a fizikai hypothéziseknek és elméleteknek ismertetése fogja képezni. E rövid ismertetés épen azt fogja elidőnk tární, hogy a természettudományi és szorosabban véve, a fizikai ismeret, mily megbecsülhetetlen kincs az ember kezében.

*

Az ember a teremtés koronája, belátással, öntudattal bír, mely őt a természet minden más teremtményétől élesen megkülönbözteti, valamennyinek fölébe helyezi. Ennek a belátásának köszönheti, hogy a körülötte lefolyó jelenségeket, a melyek a testek tulajdonságaiban és kölcsönös vonatkozásaiban végbemenő változásokból állanak, nem kénytelen közömbös szemmel tekinteni, hanem veleszületett tudásvágyánál és a létfenntartás ösztönénél fogva igyekszik azokat éles megfigyelés tárgyává is tenni, lefolyásukba mintegy a saját kezével belenyúlni.

Látja a gyümölcs esését a fáról, a víz felületének hullámzó mozgását a legszabályosabb hullámgyűrűktől kezdve a tenger hegymagasságú hullámaiig; látja, hogy a felhőkből esőcseppek hullanak alá, s a víz erős hidegben jéggé változik; hogy bizonyos testek vasreszeléket, mások megdörzsölt állapotban papirszeletkéket rántanak magukhoz.

S a mint ezeket és más ezer meg ezer különböző jelenséget többször megfigyel, észreveszi, hogy ugyanaz a jelenség hasonló körülmények között újból bekövetkezik, hogy közülük némelyik közvetlenül egy másik után következik be, vagyis ha az előbbit kísérletileg előidéztük, az utóbbi már magától adódik. Azt mondjuk, hogy az ember tapasztal.

E tapasztalás azonban magában véve még nem elegendő ahhoz, hogy a megfigyelt jelenségek minden előnyét a saját hasznárára is tudja fordítani; már pedig az ember előtt, a ki a természet számos erejétől folytonos támadásoknak van kitéve, egy jelenség megfigyelése csak akkor lehet értékes, ha abból valamilyen, a saját érdekében felhasználható, következtetést tud vonni.

Mi által sikerül ez? A tudomány által. A tudomány pedig nem a jelenségek puszta tapasztalásából áll, hanem azoknak a rendezéséből. Nagyon szemléltetően fejezi ki magát Poincaré, midőn így szól: »a tudományt épen úgy építik fel a tényekből, mint a kövekből a házat, de azért a tények halmaza még épen úgy nem tudomány, mint a hogyan egy kőhalom még nem ház.«

A fizikai tudomány megalkotása végett tehát a fizikai jelenségeket szintén rendezni kellett.

A rendezés első fokán megállapítást nyert, hogy az egyes jelenségek az őket meghatározó körülményekkel szoros kapcsolatban állnak. Így jöttek létre a természeti törvények. Pl. Galilei megállapította, hogy a szabadesésnél az eső test által megtett utak a befutáshoz szükséges idők négyzeteivel arányosak; Robert Mayer szerint a mozgási és a helyzeti energia összege állandó. Ezen törvények alapján lehetővé vált, hogy a testek egyes tulajdonságait számokkal is kifejezhessük, s közöttük ugyanazon szempontokból összehasonlításokat tehesünk.

Ma, a nagy fizikai elméletek korában, az is előfordul, hogy egy-egy fizikai törvény valamilyen elmélet következményeképpen áll elő, a melyet a tapasztalat utólag igazol.

A jelenségeknek magasabb, ökonomikusabb szempontból szerint való, rendezése abból állott, hogy azokat az ok és okozat viszonya csoportosították. Nem elégedtek meg azzal, hogy egyik, vagy másik jelenség így vagy úgy van, hanem keresték, hogy miért

van így, hogy aztán okról-okra haladva a mindenség végokát is megközelíthessék.

Ez az okról-okra való következtetés némely esetben könnyen sikerült: pl. tapasztalhatjuk, hogy melegítéssel a testek térfogata megváltozik. Megállapították, hogy e változásnak ugyanazon a halmazállapoton a hőmérsékletemelkedés az oka; ennek elfogadására az a millió tapasztalás készített, a melyek szerint a múltban minden hőmérséklet emelkedés térfogat változást okozott, tehát csaknem teljes bizonyossággal várható, hogy az a jövőben is így lesz. Ha azonban azt kutatjuk, hogy melegítéskor miért emelkedik a hőmérséklet, erre egészen evidens, kézzel fogható okot már nem tudunk találni.

Ilyen és minden más hasonló esetben úgy segít magán a tudomány, hogy egy képzelt okot tételez fel, mely azon jelenséget elfogadható módon tudja magyarázni. Ez a képzelt ok a hypothézis. Az iménti példánál a test hőmérséklet emelkedését ma azzal a hypothézissel magyarázzák, a mely szerint a testek legkisebb részecskéi szakadatlan harmonikus mozgásban vannak és minél szaporább ez a mozgás, annál melegebb a test. Melegítéssel tehát a részecskék mozgási szaporasága növekszik. Ez az alapja az u. n. mechanikai hőelméletnek.

A hypothézisek előállása nem a fejlett tudományos kor eredménye; visszanyúlik azoknak a keletkezése a tudomány gyermekkorába. Már a legrégebb időkben megtaláljuk pl. a »horror vacui« elvét, mely szerint a víz azért emelkedik fel légüres térben, mert a természet irtozik az ürtől. Vagy az égi testek azért mozognak kör pályán, mert a kör a legtökéletesebb görbe.

Ezek a feltevések természetesen semmi tudományos tartalommal nem bírtak. Ötletek voltak csupán, melyeket valóságnak gondoltak, a nélkül, hogy bizonyították volna.

Mi hát akkor egy tudományos értékű hypothézis és mik az ő ismertető jelei?

Mivel a hypothézis a jelenségek magyarázatára szolgál, tudományos értékű az lesz, a melyik a jelenségeket is tudományosan magyarázza. Egy tudományos magyarázat pedig a tudósok egyöntetű felfogása szerint az, a mely identitást, vagy analógiát állít fel a megmagyarázandó és más már ismert jelenségek között.

Pl. a hang és fény közti analogia vezetett a fényéter hypothézisre, mely szerint, valamint a hangot a hangzó testtől fülünkig valamilyen összekötő anyag rezgő mozgással közvetíti, épúgy a fényt is valamilyen még eddig ismeretlen anyagnak, az éternek, kell a szemünkbe szállítania. Az elektromos áramot a folyadékok áramlásához hasonlították; vagy pl. a testek atómelméletére a csillagos égbolttal mutatott analogia vezetett, a mely éjjel egy egyenletesen világító korongnak látszik, pedig számtalan sok, egymástól széles közökkel elválasztott csillag, halmazából áll.

Az analogia felállításánál azonban ügyelni kell arra, hogy az valamilyen a tapasztalásból ismeretes dologban legyen meg. Pl. a fényhullámhypothesisnél a rezgés képezi a hang és fény között a közös elemet, nem pedig az éter, mint a rezgés anyaga, mely maga is homályos, ismeretlen valami.

Ilyen módon minden tudományosan használható hypothézistől megköveteljük:

I. hogy az két tényt, a megmagyarázandót és a magyarázót egymással identifikálja;

II. hogy a magyarázó tény a tapasztalásból ismeretes legyen.

Értéktelen pl. az olyan hypothézis, mely az analogiát valamilyen költött dologban állítja fel, a mely tehát a homályost egy még homályosabbal akarja magyarázni; vagy a mely a magyarázandó tény helyébe magát a tényt állítja, mindössze valamilyen más alakba burkolva. Nevetséges volna az olyan hypothézis is, a mely a homályos elemek egész sorozatával próbálna magyarázni, a mi előállhat akkor, ha azok a homályos elemek egy hypothetikus elemet tartalmazó egyenlet átalakított formáiból származnak.

Hogy ezt jobban megérthessük, meg kell jegyeznem, hogy a fizikának nélkülözhetetlen segédeszközét képezi és képezte mindig a matematika. Nemcsak azért, mert a fizikában számbeli törvényeket is kell kifejezni, hanem azért is, mivel minden jelenség számos egymásközt hasonló, u. n. elemi, jelenségből van összetéve, pl. a fehér fény által szenvedett színszóródás az egyes homogén sugarak különböző törékenységből keletkezik. Az elemi jelenség pedig mindig egyszerű differenciális egyenletben fejezhető ki, a melyből integrálásművelettel jutunk az összetett jelenség egyenletéhez. A mathema-

tikai műveleteknek szigorúsága és pontossága, viszont elég biztosíték lehet arra nézve is, hogy az egyes differenciális egyenletekből vont következtetések helyesek, vagyis valóságbeli lehetőséggel bírók legyenek. Innen van, hogy a fizikát mint tudományt, tulajdonképpen a matematikai, vagyis elméleti, fizika alkotja, a melynek a kísérleti fizika csak támasza és ellenőre.

Visszatérve a hypothézis tárgyalására, megjegyzendő, hogy a már említett két kirováson kívül még sok más körülményre is figyelemmel kell lenni.

Nem szabad egyszerre egynél több hypothézist felállítani. Mert vajjon lehetséges-e az, hogy ugyanaz a jelenség egyszerre kétféleképpen is magyarázható legyen, hogy pl. az elektromos hatást egyszerre távolbahatásnak is és közvetített hatásnak is gondoljuk? Ha mindkét feltevés helyes volna, ez egyértelmű volna azzal, hogy egy egyenlet egyszerre több ismeretlent határoz meg, a mi pedig absurdum. Ha pedig azt látnók, hogy helytelen feltevésből indultunk ki, kétes volna a helyzet, hogy voltaképpen melyikben is van a hiba?

Lényegüket illetőleg vannak olyan hypothézisek, a melyek egészen természetesnek látszanak, úgy hogy már hallgatagon elfogadjuk, sőt használjuk őket. Hogy pl. van tér és idő, hogy a nagy távolságban lévő testek hatása a közeliékhöz képest elhanyagolható, hogy a nagyon kis idő alatt végzett mozgások elsőfokú törvényeknek hódolnak, s hogy az okozat az oknak folytonos függvénye, mind nélkülözhetetlen, gyakran használatos feltevések, melyeket nem is bizonyítunk, mivel használatuk a tudomány szempontjából szükségszerű.

Más speciális jellegű feltevések az u. n. közömbös feltevések. Ilyenek pl. az anyag összetételére és szerkezetére felállított folytonossági és atomistikus hypothézisek. Jellemző sajátosságuk, hogy értékre nézve egyformák, vagyis bármelyikükből kiindulva a matematikai okoskodás ugyanahoz az eredményhez, ugyanahoz a differenciális egyenlethez vezet, legfőljebb az egyik rövidebb, a másik hosszabb úton. Innen van, hogy az idők folyamán hol az egyik, hol a másik feltevés volt felszínen és — bár ma inkább az atomistikus hypothézis uralkodik — bizonyos újabb felfedezések, az elektronok létezése, ismét a másik mellett bizonyít.

Nagy többségét azonban a hypothéziseknek azok képezik, a melyek ilyen speciális sajátságokkal nem rendelkeznek, a melyeket a már kifejtett módon egy-egy jelenségcsoport egyöntetű, a tapasztalatot teljesen fedő magyarázatára állítanak fel. Mikor fog az ilyen hypothézis céljának megfelelni? Akkor, ha azon jelenségcsoport minden tagját könnyen magyarázza. Nagy előnyére válik egy ilyen hypothézisnek, ha az ő felállítása után felfedezett új, ugyanazon körbe tartozó, jelenséget is elfogadható módon tudja megmagyarázni.

Ha a jelenségek közül csak egyetlen egy is nem illeszthető be a hypothézis szabta keretbe, akkor azt bővíteni, esetleg módosítani kell, s ha ezáltal sem válik elfogadhatóvá, akkor el kell vetni és helyette újat felállítani.

A fizika története mind a három eshetőségre számos példát nyújt. Legszebben látható azonban a változás a fényre felállított hypothézisekben.

Nem szólva az ókor különböző nézeteiről, melyek szerint a szemből fénysugarak indulnak ki, a melyek körültaogatják a tárgyakat, vagy hogy egyszerre a szemből és a tárgyakból is indulnak ki fénysugarak, a melyek egymással találkoznak, vagy hogy — a mint azt már Aristoteles sejtette — valamilyen a szem és a tárgy közt létező ismeretlen anyag közvetítésével történik a látás, az első érdemleges próbálkozás a fény helyes magyarázatára csak a XVIII. sz. elején történt.

1704-ben jelent meg Newton-nak, az akkori idők e szellem-óriásának »Optika« c. könyve, mely az akkor ismert összes fényjelenségeket, az általa felfedezettekkel együtt kívánta magyarázni. Felállította e célból az emissió vagy korpuscular hypothézist, a mely a fényt igen kicsiny testecskék áramlásának tekinti, a melyeket a világitó testekből elastikus erők igen nagy sebességgel lövelnek ki, s ha ezek szemünk ideghártyájához érnek, arra ingert gyakorolnak és így keltik a látás érzetét.

Ez a felfogás uralkodott egy egész évszázadon keresztül, pedig a fényjelenségeknek csak igen kis részét lehetett általa könnyen magyarázni (pl. a fény egyenes vonalú terjedését, az árnyék keletkezését, a fény visszaverődését stb.) Több fénytani jelenség magyarázatára már maga Newton kénytelen volt bővíteni

ezt a hypothézist. Pl. a fénytörés magyarázatára azzal a mellék-hypothézissel, hogy azokra a kilövelt testecskékre egyes anyagok nagyobb, mások kisebb vonzást gyakorolnak, s ennek megfelelően egyik vagy másik irányban törik meg a fény. Az u. n. Newton-féle szingyűrűnek és általában a nagyon vékony lemezek színjátékának a magyarázatára pedig azzal, hogy ezek a testecskék periodikusan gerjednek és ennek megfelelően vagy könnyebben verődnek vissza, vagy könnyebben töretnek meg.

De ezek az erőltetett feltevések nem elégítették ki a tudomány várákozását; annyival is inkább nem, mert a kísérletek is megcáfolták ezeket. Kiderült pl. hogy a fény vízben kisebb sebességgel terjed, mint a levegőben, holott Newton felfogása szerint megfordítva kellett volna lennie.

Jöttek ezután az újabb nagy fénytani felfedezések: a fény-polarizáció, interferencia, elhajlás, kettős törés, a melyek még erőltetett módon sem voltak az emissiók hypothézissel összeegyeztethetők. Szükségessé vált tehát egy más, helyesebb, hypothézisnek a felállítása.

És itt kérdezzük, vajjon Newton az δ hypothézizisével teljesen értéktelen dolgot művelt-e, s az Ω nagyságába vetett hitünk ez által elhalványodott...?

A kik tisztában vannak a tudomány céljával és azokkal a nehézségekkel, a melyekkel a tudósnak munkája közben meg kell küzdenie, azok e kérdésre »nem«-mel válaszolnak.

Mindenki csak annyit ér, a mennyit a köznek használni tud. Hát Newton nem használt-e annyit, vagy még talán többet a tudománynak, mintha hypothézise helyes lett volna? Nagyon valószínű, az Ω geniálitása garancia lehet erre, hogy Ω a hypothézisét csak hosszú meggondolás után, a fényjelenségeknél közrejátszó, összes, ismert körülmények figyelembevételével állította fel. S ha célja még sem sikerült, a tudománynak ezzel is csak használt, mert újabb, s még mélyebb gondolkozásra készítetett; lehetővé tette, hogy az új fénytani jelenségeket, ne csak mint tényeket, tudomásul vegyék, hanem belőlük valami szokatlant és rendkívülit is olvassanak ki, mely a tudományt az Ω végnélküli útján előbbre vigye. Még azért sincs okunk Newton anyagi hypothézisén kacagni, s Ω -t ezért elítélni, mert épen az elektromosság

tanában újabban tett felfedezések, a kathód és radioaktiv sugarak, bizonyítják, hogy igenis anyagi részecskéknek sugáralakú áramlása lehetséges.

Ezzel, ha nem is nyerte vissza érvényét a Newton-féle hypothézis, de beigazolódott, hogy felfogása nem volt ötletszerű, hanem magában rejtette a lehetőség csiráját is.

Még Newton idejében próbált Huyghens egy más, elfogadhatóbb, fényhypothézist felállítani, azonban 100 esztendőbe került, a míg ez a Newton nagy tekintélye mellett érvényesülni tudott. Huyghens az u. n. rezgési, vagy hullámszerű hypothézist állította fel, a melynek alapján Joung és Fresnel a fénynek egy még ma is érvényes elméletét dolgozták ki.

Eszerint a fény, miként a hang, s mint később kiderült, miként a sugárzó hő is, rezgő mozgásnak az eredménye. És mivel a fény légüres téren is képes áthatolni, nem gondolhatták ezt is a levegő részecskék rezgési eredményének, hanem szükségessé vált egy érzékileg nem észlelhető, az egész világűr, sőt még a testek belsejét is kitöltő, nagyon finom anyagnak a felvétele, a mely imponderabilis és teljesen elasticus elemi részecskékből áll. Elnevezték ezt az anyagot éternek. Ez a név a görög mythológiából származik: Äther volt u. i. Chaosnak és az éj isten-nőjének a fia.

Ennek a hypothetikus anyagnak az elgondolására még sok más körülmény is készítette az elméleti fizikát. Így pl. Fizeau azon vizsgálatai közben, hogy vajjon egy testnek (pl. víznek, vagy levegőnek) a mozgása nincs-e hatással a rajta áthaladó fény jelenségeire, azt találta, hogy az ilyen fénysugarak interferenciája két különböző anyagot látszik elárulni a melyek egymást teljesen áthatják, egymáshoz képest azonban el vannak tolódva. A másik anyagnak tehát itt is az étert kellett elfogadni.

Az éter felvételével Huyghens és a többiek úgy képzelték a fényt, hogy a világító testből kiindulva a tér egy egyenesébe eső éter részecskék rezgő mozgást végeznek, a mely rezgés a mérések eredménye szerint 300,000 km. seb.-gel hullámszerűen terjed tova.

A fénypolarizáció jelenség, mint experimentum crucis, azt is eldöntötte, hogy ez a rezgés transzverzális, még pedig közönsé-

ges fénysugárnál, nagy szaporasággal váltakozva különböző irányban transversális polározott fénynél pedig egy síkba terelten transversális.

Ezzel a hypothézissel sikerült az összes, eddig ismert, fényjelenségeket megmagyarázni, sőt több, később nagy fontosságra emelkedett jelenség létezését előre megjósolni. Pl. William Hamilton elméleti kutatásaiból megjósolta, hogy kell létezni kúpos refractionak, a mit később Lloyd az arragonitban fel is fedezett. Fresnel egy algebrai kifejezés imaginárius alakjából arra következtetett, hogy egy prizma belsejéből kétszeres reflexio után kilépő fénysugár circularisan polározott, a mi szintén beigazolódott.

A rezgési elméletnek azonban egy váratlan felfedezés következtében még egy módosításon kellett átesnie. A XIX. sz. 60-as éveiben u. i. Maxvell az elektromosságra vonatkozó elméleti kutatásai közben arra az eredményre jutott, hogy kell létezniök olyan elektromágneses hatásoknak, a melyek a térben a fénysebességgel egyenlő nagy sebességgel terjednek tova, vagyis hogy a fény és az elektromosság között valami szorosabb kapcsolatnak kell léteznie.

Maxvell sejtelme alapján Hertz német fizikusnak sikerült felfedezni az u. n. elektromos hullámokat és kimutatni, hogy azok tényleg 300000 km. seb.-gel haladnak tova, mint a fény. — Sőt Hertznek ennél még többet is sikerült kimutatni. Kísérletileg igazolta, hogy ezek a hullámok mindazokat a tulajdonságokat mutatják, a melyeket a fényhullámok, tehát visszaverődést, törést, szóródást, polarizációt, interferenciát, stb. szenvedhetnek. Ezeket a hullámokat nagy feszültségű, szaggatott áramok szikrái, az u. n. rezgő rendszerek bocsátják ki a tér minden irányába.

Ezeknek a felfedezése óriási jelentőségű volt a fizika továbbhaladására nézve. Gyakorlatilag a drótnélküli táviratozáshoz vezetett, elméletileg pedig a fizikának eddig egymástól teljesen izolált, két, nagy birodalmát, a fénytant és az elektromosságtant olvasztotta össze. Kiderült, hogy a fény is voltaképpen elektromos jelenség, mint az elektromos hullám, csak más megnyilvánulásban. Hogy valamint a gyémánt és a szén ugyanannak az anyagnak két különböző alakú megnyilvánulásai, úgy a fényhullám és az elektromos hullám is ugyanannak az oknak különböző arcú szü-

löttei. A különbség közöttük csak a hullámhosszban van meg, mert, míg az elektromos hullámok nagy hosszúságú és kis szaporaságú hullámok, a legrövidebb is több mm. hosszú, addig a fényhullámok igen nagy szaporaságú és igen kis hosszúságú hullámok: a leghosszabb vörös fényhullámnak is csak a mikron néhány tized részével egyenlő a hossza.

Mivel az elektromos hullámokat rezgő rendszerekben lefolyó oscilláló szikrakisülések eredményezik, felvették, hogy a világító testek elemi részecskéiben is ilyen oscilláló kisülések mehetnek végbe, a melyeknek a rezgésszáma azonban sokkalta nagyobb, mint a rezgő rendszereké, tehát a kibocsátott hullámok fény alakjában jelentkeznek.

Ennek az elméletnek teljes kifejtése a Maxwell nevéhez fűződik, azért Maxwell-féle, vagy elektro-mágneses fényelméletnek nevezik. A sugárzás alapjául megmaradt továbbra is az éter hullámszerű rezgése, de a rezgést többé már nem elastikus erők, hanem elektromos erők ébresztik. Nem más ez, mint a Fresnel-féle elmélet más köntösben.

Ennek a módosított elméletnek a felállítása óta, sőt már azelőtt is, számos olyan jelenséget fedeztek fel, a melyek szintén a fénytan és az elektromosságban közötti közeli rokonságot látszanak mutatni. Ilyenek pl. a fény sarkítási síkjának az elektromágnessel való elforgatása, a két Kerr-féle jelenség, a Hertz-féle, a Zeemann-féle jelenségek, melyeknek részletes ismertetése e dolgozat keretein kívül esik.

Kiderült mindezekből a jelenségekből Hertz következő szavainak az igazsága: »ezer és ezer helyen, a hol eddig elektromos jelenséget nem is sejtettünk, minden lángban, minden fénylő atómban elektromos folyamatok mennek végbe, sőt a nem világító, hőt sugárzó testek sem egyebek, mint elektromos testek székhelyei. Így terjed az elektromosság határa az egész természet fölé, fér közelebb hozzánk is, mert ime ezzel felfedeztük, hogy van elektromosságot felfogó érzékszervünk is, t. i. a szemünk.«

Az imént vázolt kép bemutatta a fényre vonatkozó hypothézisek és elméletek fejlődését. Nagy változásokon mentek keresztül a fizika többi jelenségcsoportjaira felállított elméletek is. Közös vonás valamennyiben, hogy a későbbi elmélet a jelenségeknek

mindig nagyobb csoportját öleli át s ez által egy közös végök féle látszanak közeledni.

Gyönyörű fejlődési folyamaton mentek keresztül az elektromosságra vonatkozó elméletek is, melyeknek mai, — úgylátszik — a tapasztalást szintén kielégítő, alakja a hatalmas Lorentz-féle *elektron* elmélet.

Anélkül, hogy ennek, valamint a többi még nem említett elméletnek részletes ismertetését adnám, csupán azt jegyzem meg, hogy az elektron elmélettel nemcsak a szorosabb értelemben vett elektromos jelenségek voltak megmagyarázhatók, hanem az összes mágneses jelenségek, természetesen az összes fényjelenségek is, néhány hőtani jelenség (hővezetés, hősugárzás, fajhő) sőt egyes kémiai jelenségek is, mint pl. a vegyrokonság, az elemek pozitív és negatív volta stb.

É nyereség azonban bizonyos rombolással járt. Hogy áldozatok nélkül nincs siker, itt is beigazolódott. Kiderült, hogy az elektron, ez a kathód sugárban tovarepülő igen kicsiny elektromos tömeg, a legkisebb ismert anyagi atómnak, a H. atómnak is csak mintegy 2000-ed része. Ez pedig az atómelméletet látszik fenyegetni, mert eszerint az atóm többé már nem lehet az anyag legkisebb része, hanem minden atóm számtalan sok elektron halmozából kell hogy álljon.

Egy másik eddig hitt felfogást is megdönteni látszik az elektron elmélet. A radioaktivitás u. i., mely szerint bizonyos anyagok, így pl. a radium, különböző fajta sugarakat (α , β , γ) és egy a levegőnél is nehezebb gázt, az emanációt, képesek magukból kibocsátani, mely gáz idővel heliummá, tehát egy más elemmé változik, az elemeknek eddig hitt átalakulhatatlanságát látszik megdönteni, s így ismét felmerülhet majd az a gondolat, a mi az alchymia korában aranycsinálásra csábította az embereket, hogy a ma még különbözőnek hitt 79 elem talán ugyanannak az ősanynagnak különböző alakúatai.

Bármint van is a dolog, egy elvitázhatatlan, s ez az, hogy a fizika az újabb elméleteivel közelebb jutott az egységességhez. Hogy sikerül-e valaha a végcélt, vagyis a teljes egységességet kideríteni, azt biztosan nem tudhatjuk. Vannak többen fizikusok és filozófusok egyaránt, a kik az összes fizikai jelenségeknek

egyöntetű magyarázatát lehetőknek tartják. Egy legújabb irányzat pl. a jelenségek mechanikai magyarázatára törekszik, vagyis minden jelenséget a tömeggel és mozgással próbál magyarázni. De ezzel szemben épen az elekron elmélet azt is látszik mutatni, hogy tömeg voltaképen nem létezik.

Ez ellentétességek és bizonytalanságok azt mutatják, hogy mégha sikerül is valaha az egységesség elérése, a valóságot még akkor sem fogjuk megismerni. Bármily határtalan terjedelmű is az ember szellemi tevékenységének az eredménye, a valóság egy fallal örökre el van előlünk zárva. Ezen a falon mindössze egy kis nyílás van, a melyen keresztül a mögötte elterülő valóság birodalmába betekinthetünk. Hogy ezen a nyíláson keresztül mindent nem látunk, s a mit látunk, azt is csak távolról, tehát homályosan látjuk, az természetes.

Sőt a magunk megnyugtatására fogadjuk el, hogy nem is volna jó a valóság teljes ismerete. Ha a mi érzékszerveink s műszereink oly tökéletesek és oly nagy számúak volnának, hogy velük mindent a maga valóságában látnánk és észlelnénk, pl. egy nyugvó test helyett millió és millió nyüzsgő molekulát látnánk és hallanók az összes közeli és távoli gyenge és erős hangokat, nem volna-e agyunkban minden pillanatban az érzeteknek egy oly óriási chaosa, a melyben a véges emberi ész eligazodni nem tudna?

Mi után törekedjék akkor tovább a tudomány? A feladata nem lehet más, mint azt a falon levő kis nyílást folyvást tágítani; s ha közben nehézségre talál, nem szabad kétségbe esnie, ha pedig egyszer-egyszer munkája könnyen megy, nem szabad elbizakodni, mert mindkét esetben reá illenek Shakespeare ama szavai:

»Sokkal több dolog van az Égen és a Földön, semhogy a ti iskolai bölcsességetek elképzelhetné.«

III.

Az év története.

Bíró Sándor h. igazgató évzáró beszéde.

Mélyen tisztelt Közönség, nemes tanuló Ifjuság!

Megértük azt, amire még gondolni sem mertünk, hogy a második iskolai évet is bezárjuk a háboru vérzivatarai között. Békét reméltünk, szép diadalaink után békét vártunk, tömérdek szenvedés után békéért imádkoztunk, de a mi földünk békessége még az örökkévaló Isten kezében van. Istennek gondolatai nem a mi gondolataink, utai végére mehetetlenek; úgy cselekszik velünk, amint az ő szent akaratának tetszik. A mi kötelességünk most, hogy gyermeki alázatossággal adjunk hálát a mi Istenünknek, akinek nagy kegyelméből békességben munkálkodhattunk, megháborítás nélkül gyűjthettük a lélek égi kincseit a Muzsák szent berkeiben akkor is, mikor körülöttünk a pokol hatalmai vityták eget s földet rázó vad tusáikat. Hála a hősöknek, akik vért s életet áldoztak házainkért, iskoláinkért, templomainkért, szép magyar hazánk épségeért!

Mióta megfújták a harci riadót, a halál nemcsak a csataterén szedte bőséges áldozatait, de itthon is bővebben aratott. Az erdélyi tankerületet s vele az egész magyar tanügyet súlyos veszteség érte Kuncz Elek kir. tan. főigazgatónak 1915. december 9-én történt elhunytával. Negyvennyolc évig állott a magyar tanügy szolgálatában, 26 évig volt főigazgató, amelyből 24 évet a kolozsvári tankerületben töltött el sikerekben gazdag munkával. A tanulók félték tőle, tanárok ridegnek, érzéstelennek hitték s koporsója felett impozánsan nyilatkozott meg a nagy tisztelet,

amellyel minden oldalról adóztak a halottnak. Érzelmait sohasem árulta el, de tettei bizonyoságot tesznek páratlan igazságérzetéről, a magyar kultúráért hevülő nagy szívéről s alkotásai meg fogják őrizni nevét a feledékenység fátyolától. Iskolánkat sok hálára kötelezte és mi kegyelettel őrizzük emlékezetét. A nagy és nehéz munkára, amelyet Kuncz Elek oly fényesen alapozott meg, a magas kormány bizalma Szentimrey István nagyszebeni állami főgimnáziumi igazgatót hívta el, akit jóreménységgel köszöntünk kívánva, hogy sikeresen építsen a Kuncz Elek által megvetett alapra.

Az iskolai esztendőt rendes időben ünnepélyesen megnyitottuk. A megnyitás ünnepélyességét és a viszontlátás öröme emelte Csefő Sándor ifju kartársunk szakértekezése, amellyel rendes tanári tanszékét elfoglalta. Jó bizonyossággal jött hozzánk s jó bizonyoságot szerzett már eddig is nálunk s erős a reménységünk, hogy mint szakember és paedagogus díszére válik nagy multu intézetünknek. Abban a szerencsés helyzetben voltunk, hogy a katonai szolgálatra behívott tanárok helyét is nagyrészen pótolni tudtuk derék ifju kartársakkal, akik ugy a tanításban, valamint az internátusi felügyelet gyakorlásában szép bizonyosságát adták hivatottságuknak és komoly ügybuzgóságuknak.

Ez évben is katonai szolgálatot teljesített Szabó András igazgató, Haáz Rezső r. tanár, Z. Sebess József r. torna-tanár és Dr. Hoffer András már 21 hónapja eszi a fogság keserü kenyerét. A görög-pótló rajz tanítására az idén is sikerült megnyerni Pálla Jenő főreálisk. tanárt, akinek ezuton is hálás köszönetünket fejezzük ki; és így a rendes tantárgyakat alig egy pár óra redukálással sikerült minden nehézség nélkül beosztani. Sajnos, a rendkívüli tárgyak egy részének tanítása a helyiség és a tanerők hiányában ez évben is szünetelt. Ének-zenetanári állásra pályázatot hirdettünk, de jelentkező nem akadt. A műéneket Szász Károly h. tanár atyánkfla szives volt tanítani októbertől kezdve egész éven át. Az egyházi éneket első félévben Kovács Dániel r. tanár, második félévben Paál Sándor áll. tanító úr volt szives tanítani, hálára kötelezve ezáltal az iskola előljáróságát.

Első félévben a francia nyelvben is nyertek ingyenes oktatást az arra önként jelentkezők Bakóczy Károly r. tanár aától,

de fájdalom, már decemberben Kovács Dániel kartársunkat súlyos betegség ágyhoz szegezte s kénytelen volt szabadságot kérni s így az órák száma tetemesen szaporodván, a francia nyelv tanítását félben kellett hagynunk. Ebben a nehéz időben, amely minden embertől kettőzött erőfeszítést kíván, valóságos csapásként nehezedett iskolánkra derék kartásunk hosszas betegsége. Sokat és teljes odaadással dolgozott s éppen ez vette ki kezéből a munka nemes eszközét. Adja Isten, hogy minél előbb odaállhasson ismét a posztra, melyet mindig nagy hűséggel töltött be. Kovács D. részbeni helyettesítésére segítségül kértük Embery Árpád r. kath. főgimnáziumi tanár urat, aki a nehéz időben készséggel jött támogatásunkra s heti 14 órán tanította a görög nyelvet a négy felsőbb osztályban. Igazi nemes gondolkozásra, az iskoláért s az ifjuságért rajongó lélekre valló szép cselekedétét mi hálás szívvvel köszönjük s kívánjuk, hogy az erőt, melyet nekünk áldozott, sokszorosán adja vissza neki a jót jutalmazó égi hatalom.

A betegség nem kímélte a többi tanárokat sem. Két ízben hosszabb ideig kellett helyettesíteni Biró Sándor h. igazgatót; rövidebb ideig több ízben Dr. Kósa Jánost. Az órákat a többi kartások a saját tárgyukkal lehetőség szerint helyettesítették vagy a tanulóknak szabad foglalkozást adtak. Az igazgatói teendőket Nagy Elemér és Szabó Árpád tanár aái látták el.

A kollegium előljáróságának egyik érdemes világi tagja, Dr. Ráczkői Sámuel, betegsége miatt kénytelen lévén tisztségétől megválni, helyére az egyházkerület egyhangu bizalma Nagy Kálmán törv. bíró urat hívta el, akit családi tradíciói praedestináltak ezen tisztes állásra, a kit igaz örömmel üdvözlünk s kívánjuk, hogy kiváló egyéniségével sokáig szolgálhassa a kálvinista magyar egyház hazafias céljait.

Rendes időben beiratkozott 250 rendes és 29 magántanuló, évközben beiratkozott még 15 tanuló. Katonának besorozott, részben a harctére vitt tanulóinkat is nyilvántartottuk, számuk 26. Évközben besoroztatott és katonai szolgálatra behivatott 24 tanuló. Beiratkozott 17 leánytanuló, ezek közül 5 rendes 12 magántanuló. Egyházi főhatóságunk a nehéz anyagi viszonyok között élő középosztály súlyos gondjain akart könnyíteni, amikor

a leányok előtt megnyitotta a gimnázium kapuit. Sajnálattal kell jeleznem, hogy a nmélt. miniszter úr nem engedte meg, hogy leányokat ezután rendes tanulókul felvehessük. Így a leányok tanulhatásának kérdése újabb rendezésre vár.

A tanulók közül 153-at helyeztünk el az internátusban és kaptak ételmet a konviktusban. Az internátusban a felügyeletet Dr. Kósa János elnök, Finta Gergely és Szász Károly felügyelő tanárok gyakorolták. Az ételmezés nehéz kérdésével Csefő Sándor konv. elnök aá-nak kellett megbirkóznia. A rettenetes drágaságot meg kellett, hogy érezze a konviktus amugy is szegény pénztára, de megérezték a tanulók is. A három-négyszáz %o-os ár-emelkedés mellett az ételmezési díjat csupán 50%-kal emeltük; hogy mégis tűrhető ellátást adhassunk a serdülő ifjaknak, fel kellett áldoznunk a tartaléktőkénket. Egyébiránt iskolánk a nagy-lelkű, a jövőt szívéükön viselő ősök alapítványaiából a mai nehéz időkben is tetemes segítséget tudott nyújtani az arra érdemes szegény tanulóknak. Ösztöndíj és segély címen kiosztottunk 4597 K-t, pályadíj és jutalomdíj címen 537·40 K-t. A tan- és lakásdíjból, valamint a konviktusi díjból a tanári kar elengedett 7575 K-át. A tanulók egészségi állapota kedvező volt. Az iskolai év kezdetén Dr. Imreh Domokos intézeti orvos úr szemvizsgát tartott, trachomás beteget nem talált. A betegek ingyen gyógykezelésben részesültek. Járványos betegség nem volt; súlyosabb természetű alig egy-kettő. László Albert I. o. már a beiratkozás-kor tifuszban feküdt s a halál elragadta, mielőtt az iskolába bejöhett volna. Április 22-én temettük el egyik igen szép reményre jogosító, kiváló tanítványunkat, Szabó István V. oszt. tanulót, aki balesetből származó hosszas betegségnek lett áldozata. A szülőknek adjon vigasztalást az az égi hatalom, akinek bölcsessége sokszor nehéz próbára teszi a gyenge embert.

A tanulók magaviselete általában kifogástalan volt, szigorubb eljárásra szükség nem volt, csupán nyolc tanulót kellett igazgatói megróvásban részesíteni, ezek közül is négyet azért, hogy az iskolából hazaszöktek.

Az ifjuság valláserkölcsi nevelésére ez évben is minden lehető meg tettünk. A vasárnapi istentiszteleteken tanárok vezetése mellett testületileg vett részt az ifjuság; karácsonytól hus-

vétig tartó időszakban az iskolában is voltak istentiszteletek, melyeken Biró Sándor vallástanár tartott az ifjúsághoz alkalmazott predikációkat. Konfirmációra intézetünknek 32 és a főreálisk. 6 növendékét készítette elő az iskolai év folyamán az intézet vallástanára. Örömmel kell megemlékeznem arról a nagyhorderejű kezdeményezésről, amely főtiszteletű és méltóságos Dr. Kenessey Béla püspök úr lelkéből indult ki, aki folyó év márc. 8-ára értekezletre hívta össze az erdélyi hét gimnázium igazgatóit és vallástanárait, hogy megbeszéljék azokat a teendőket, melyekkel a jövő nemzedék tiszta erkölcsben való nevelését biztosítani lehetne. Abban mindnyájan egyetértünk, hogy a mai állapoton változtatni kell, »új ugarat kell szántani«, ha aratni akarunk. A mai háboru hatalmas memento arra, hogy a társadalom épületét tiszta erkölcsi alapokra kell fektetni.

Iskolai ünnepélyeket rendeztünk október 6-án az aradi vértanúk, okt. 31-én a reformáció, nov. 19-én Erzsébet királyné emlékére. Megünnepeltük márc. 15-ét, s megtartottuk a nmélt. miniszter úr által elrendelt Kárpáti-ünnepet máj. 3-án. Az iskolai ünnepélyek sikerült rendezése ez évben is Nagy E. önképzőkori felügyelő tanár érdeme. Az ünnepélyeken a tanulók szerepeltek; október 31-én, november 9-én és március 15-én Biró Sándor h. igazgató tartott alkalmi beszédeket, illetve imádságot; a Kárpátok jelentőségét pedig Dr. Kósa János tanár méltatta.

A tanulók önmivelésére s tanulmányaik kibővítésére szolgáltak az intézet gazdag könyvtárai, melyek közül a nagy könyvtárt Bakóczy Károly, az ifjúsági könyvtárt Nagy Elemér aá kezelte, akinek vezetése alatt sikerrel működött az önképzőkör is.

A háboruval kapcsolatos dolgokról Értesítőnk külön fejezete fog részletes tájékoztatást nyújtani. Itt csak röviden említem meg, hogy az iskola megnyitása előtt már behívták 27 növendékünket, okt. 15-én bevonult 8, január 10-én 2, május 22-én 13. Eddig kettőnek hősi haláláról értesültünk: Fülöp Dénes és Katona Sámuel irták be nevüket vérbetűkkel az örökélet könyvébe. Szívünk sajog, mikor az ifju élet kettétörését látjuk, de könnyeinken átszillog a klasszikus költő örökké igaz mondása: dulce et decorum pro patria mori. Minden szent ügy áldozatot kíván; a feláldozott élet nem vezett el, hanem megdicsőült, örökkévalóvá lett.

A kormány rendelete folytán május 25-én 4 hetes tanfolyamot nyitottunk avégből, hogy azok a besorozott ifjak, akik a VII. osztályból levizsggztak, érettségi bizonyítványt szerezhessenek. Jelentkezett 32 tanítványunk. Lesz-e a bizonyítványra szükségük? veszik-e hasznát? ... A jövőt fürkészni nem a mi dolgunk. A jó katona, bárhova állítják, teljesíti kötelességét, s mi hisszük, hogy a mi ifjaink az alma mater kebelén csak újabb erőt merítnek megharcolni a nagy harcot a győzelemig.

Akik pedig vagy a kor, vagy a parancsoló körülmények folytán itthon maradtunk s megkimélttünk a lövészárók s az ismétlődő téli hadjárat borzalmaitól, igyekeztünk a háboruval együtt járó s minden embert erkölcsileg kötelező társadalmi munkából erőnkhez képest kivenni a részünket. Az ifjuság körében gyűjtéseket rendeztünk a katonák karácsonyi ajándékára, az elpusztult kárpáti falvak felépítésére, diákkalvi iskola, valamint a megvakult és tüdőbeteg katonák javára. Ezenkívül felhívtuk az ifjúságot a hadibélyegek gyűjtésére s a »Könyvet a katonáknak« mozgalom hathatós támogatására. Ugyszintén felhívtuk arra is, hogy a negyedik hadikölcsön sikerének előmozdítására tőlük lehetőleg szüldik és ismerőseik körében mindent megtegyenek.

Az iskola ujabban 30,000 K hadikölcsönt jegyzett s ezzel az eddigi összes jegyzése 52,000 K-ra emelkedett. A tanárok a maguk részükről is résztvettek minden hazafias mozgalom erkölcsi és anyagi támogatásában. (L. a háboru és isk. c. fejezetben.)

A mai rendkívüli helyzet legjobban a honoratior osztályt sujtja, amely szűkös fizetéséből eddig is nehezen élhetett, most pedig az elvadult spekuláció, a hirtelen való meggazdagodási vágy miatt valósággal tengődésre van kárhoytatva. A társadalom tőlünk kívánt mindig s tőlünk kívánja most is a legnagyobb áldozatot. A magas kormány is elismerte a tisztviselő osztály tartahatatlan helyzetét, amikor 20%-os háborus segélyt utalványozott, amit hálával fogadtunk, bár nem titkolhatjuk azon érzésünket, hogy ez a mai abnormis viszonyok között alamizsnának is kevés.

Iskolánk fentartásához a magas kormány ez évben is 40,000 K államsegéllyel járult, de az államsegélynek már korábban megígért emelését hiába kérelmeztük, pedig a beruházási államsegély után iskolánkat terhelő közel 60,000 K illetéket másképpen fizetni

nem vagyunk képesek. Ettől eltekintve nagyobb fokú takarékos-
sággal sikerült iskolánk anyagi ügyeit egyensúlyban tartanunk,
amiért elismerést érdemel Szabó Árpád gazd. felügyelő tanár.
Iskolánk pénzeinek lelkiismeretes kezeléséért, számadások rend-
ben tartásáért Félegyházy Mariska pénztárnoknak elismerését
fejezte ki úgy a kollegium előljárósága, mint az állandó Igaz-
gatótanács.

Az ifjuság egészségének megóvása és testi erejének fejlesz-
tése végett a rendes tornatanítás hiányában kirándulásokat ren-
deztünk s hogy a kellemest a hasznossal összekössük, a kato-
nák részére szederlevelet gyűjtöttünk. Október 2-án egész napra
kimentünk a szenttamási cserébe gubacsot gyűjteni; a nap kel-
lemesen telt, de gubacsot nem kaptunk. Az év folyamán az osztá-
lyvezető tanárok többször kivezették osztályaikat délutáni ki-
rándulásra. A kollegium nagy játszókertje igen jó alkalmat nyuj-
tott a szabad mozgásra s a testedzésre.

A tanulmányi eredményről a jun. 1—3-án tartandó nyilván-
os vizsgálatok lesznek hivatva bizonytságot tenni. Kuncz Elek
miniszteri megbizott úr halála előtt nemsokkal október 25—26-án
iskolánkat meglátogatta és minden tekintetben meglegedésének
adott kifejezést. A junius 5-én tartandó érettségi vizsgára Bede
László máramarosszigeti ny. főgimn. igazgatót küldötte ki a mi-
niszter a kormány képviselőjéül.

A tanulók szorgalmának, munkakedvének bizonytsága a pá-
lyázatok, versenyek eredménye és a sok jutalmazás, melyekről
Értesítünk külön fejezete számol be.

M. t. Közönség, nemes tanuló ifjuság! A háboru nyomasztó
hatása bizonyára meglátszik a mi munkánkon is, de hiszem,
hogy meg fog látszani a fölemelő hatása is. Most egy éve, ami-
kor itt álltunk, hogy Istennek hálát adva bucsut vegyünk az is-
kolától s kezünkbe vegyük a könyv helyett a kenyérkereső
munka eszközét, a Kárpátok fénykoszoruzta ormáról hangzott
felénk a győzelem üdvivalgása. Most Dél-Tirol hófödte hegyein
zöldül ki a babér, hogy megkoszoruzza a magyar homlokot. »Ha
a monarchia minden katonája magyar lett volna, eddig régen
vége volna a háborunak«. A legendás idők megujultak, a ma-
gyar név megint szép lett s nekünk e névhez méltóknak kell

lennünk! A nagy idők nagy embereket kívánnak. Ne feledjük, hogy nekünk csak egy barátunk van: az igazságos Isten; csak egyben bízhatunk: önmagunkban. Nekünk erőseknek kell lennünk, mint a kősziklának, ha azt akarjuk, hogy a köröskörül tajtékzó hullámok el ne borítsanak. És mi tesz erőssé? A tudás, a hit, az erkölcs, a munka és a földnek áldozatkész, forró szeretete.

Zárjuk az iskolai évet azzal az ünnepélyes fogadástétellel, hogy mi minden nap erősebbek leszünk s ha eljön a mi időnk, a magyar névnek mi is dicsőséget szerzünk. Úgy legyen!

IV.

Iskolánk és a háború.

A mozgósítás alkalmával az iskola régi épületét, amely internátusi célt szolgál, laktanyává alakították át; benne lakott a legénység szeptember végéig. Alaposan összeremboltak ajtót, ablakot, kályhákat, párkányokat és a falat leverték, három hétre volt szükség, hogy helyreállíthassuk. A beszállásolt legénység után fizetett bérösszeg fedezte kiadásainkat.

A tulajdonképeni iskolai épületben, amelyet csak egy évvel a mozgósítás előtt nyitottunk meg, tartalék-kórházat rendeztek be. Elfoglalták az összes tantermeket és más helyiségeket az igazgatói iroda, tanári tanácskozó, könyvtár, természetrajzi és természettani szertárat és előadó termek kivételével. A tartalék-kórházat 1914. aug. közepén berendezték és az épület ma is ezt a célt szolgálja. Az épület berendezéséhez lényeges változtatás nem történt; az átadás leltár mellett történt s az esetleges károk a visszaadás alkalmával állapítjuk meg. A tanítás az internátus épületében törtört nagyobb részben. a nagyobb lakószobákban rendeztünk be 6 tantermet, egyet a fizikai előadóban, egyet a könyvtári dolgozó

szobában, a görögpótló irod. órák részére pedig a tanári szoba előtti tágas fűtött folyósót használtuk fel, a görögpótló rajz órákra az állami főreáliskola rajztermét kértük kölcsön s ezeket az órákat d. u. 2—4-ig osztottuk be. Az 1914—15-ik iskolai évet az internátusi épület elfoglalása miatt csak október 17-én nyitottuk meg és május 22-én zártuk be s ehhezképest a tananyagot öszszébb vontuk. Az 1915—16. isk. évet rendes időben kezdtük és megszakítás nélkül tanítottunk május 31-ig; az évváró vizsgát jun. 1—3. napjain voltak. A tanárok kevés száma miatt a rendes tárgyaknál mérsékelten redukáltuk az órák számát. Az 1914—15. évben magyarból 6, latinból 15, görögből 4, filozófiából 1, mértanból 2. — Az 1915—16. évben magyarból 2, görögből 3, görögpótlóból 2, mértanból 2 órával tanítottunk hetenként kevesebbet.

A melléktárgyak közül 1914—15-ben csak az egészségtant és egyházi éneket; 1915—16. évben az egészségtant az egyházi és műéneket, s az első félévben francia nyelvet tanítottunk, a többi szünetelt részint a tanerő, részint a helység hiánya miatt.

I. A tanárok.

Katonai szolgálatot teljesítettek:

1. *Szabó András* igazgató, sz. k. v. főhadnagy. Bevonult a m. kir. brassói 24. népfelkelő gyalogezred pótszászlóaljához 1914. aug. 2-án. Szolgált Kézdivásárhelyen előbb az említett gyalogezred 3-ik pótszázadánál, majd mint az örkülönitmény és csendőrkarhatalmi osztág parancsnoka. 1914. novemberben ideiglenesen szabadságolták, 1915. januárban behívták a m. kir. XII. népf. őrszászlóaljhoz s ennek keretében szolgált előbb Pándorfalun (Bruck mellett) majd a grődigi (Salzburg) fogolytábornál. Az őrszászlóalj szervezése alatt két hónapát az őrszászlóalj tisztikara részére tartott tanfolyamon az orosz nyelvet tanította. 1915. májusban a honv. miniszter további szolgálatra a székelyudvarhelyi cs. és kir. tartalékkórházhoz osztotta be, s azóta 1916. február—április kivételével mely időre a marosvásárhelyi cs. és kir. tartalékkórházhoz helyezték át, a székelyudvarhelyi cs. és kir. tart. kórháznál teljesít szolgálatot mint felügyelő tiszt. Főhadnaggyá előléptették 1914. nov. 1-vel.

2. *Haáz F. Rezső* r. tanár, tartalékos tüzérfőhadnagy, lovas szolgálatra alkalmatlan lévén iroda szolgálatra hívták be először a parajdi sóbányához, később a fogarasi, majd a dési katonai tartalékkórház parancsnokságává nevezték ki; főhadnagyi rangot kapott. 1915. október óta a déli, 1916. április óta a délnyugati fronton harcol.

3. *Zilahi Sebes József* r. torna-tanár tartalékos főhadnagy, részt vett a keletgalíciai harcokban, aug. 3-án megsebesült a rohatini ütközetben. Október 16-án ismét bevonult, a honvédekhez osztották be és harcolt a Hamonna, Bártfa, Neu-Sandec, Dunajec, Biala völgye és Tarnów körüli harcokban; dec. 23-án roham alkalmával szúronysebet kapott, 26-án a kötözőhelyen haslővést kapott s súlyos sebével oroszfogságba esett. A tarnovi kórházba többször megoperálták, míg végre május 16-án oroszok visszaverése folytán a fogságból megszabadult. Sokáig a marosvásárhelyi Vörös Kereszt kórházban ápolták, jelenleg az újpesti katonai kórházban van kezelés alatt. *Kitüntették a 3-ad oszt. hadiékítményes katonai érdemkereszttel.*

4. *Dr. Hoffer András* h. tanár mint zászlós vonult be a győri 19-ik gyalog ezredhez; 1914. szeptember 12-én a Lublin alatti ütközetben orosz fogságba esett; Akmolinskba, Szibériába vitték, ahonnan többször adott életjelt magáról.

5. A bevonult tanárok óráit részben az itthon maradt tanárok vállalták. A rajztanár helyett a görögpótló rajzot mind a két évben Pála Jenő áll. főreáliskolai tanár tanította az V—VIII. oszt.-ban heti 8 órán; a természetrajzot az I—II, IV—VI. oszt.-ban heti 13 órán Gönczi Lajos nyug. igazgató, az intézet volt tanára tanította, az 1914—15. évben; az egyházi éneket Rácz István helybeli ref. s. lelkész. A tornatanítás mindkét évben szünetelt, mivel a tornatanár katonai szolgálatot teljesített s a tornatermet pedig közös étkezővé alakították át, miután a tartalék-kórház elfoglalta a konviktus összes helységeit. Az 1915—16. évben dr. Hoffer A. helyettesítésére az előjáróság Szász Károly h. tanárt alkalmazta.

6. A tanárok óratöbblete 3—5 között váltakozott; 1914—15-ben a legkisebb óraszám volt 20, a legnagyobb 22., az 1915—16-ban 19—22 között váltakozott az órák száma; legnagyobb

volt az óratöbblete Biró Sándornak, aki heti 16 órát tanított és Szabó A. igazgatót helyettesítette.

7. Rendkívüli háboru okozta tevékenység az iskolán belől az említettekén kívül a tanulók szükséges irányítása és gyámolítása, akiket a háboru apjuktól fosztott meg.

8. Már az 1914—15. évi értesítőben részletes kimutatást közöltünk arról, hogy az egyes tanárok hogyan használták fel a tanítás keretében a háboru vonatkozásait s hogyan igyekeztek általában a háboru eseményeit méltatni s az ifjuságnak a helyes irányt megadni. Ezt a munkát a folyó tanévben is mindenik tanár folytatta.

Biró S. h.-igazgató az év megnyitó és bezáró beszédeiben, az iskolai ünnepélyeken, október 31-én, nov. 19-én, márc. 15-én tartott alkalmi beszédeiben, ifjusági istentiszteleteken, az egyes osztályokban intések, tanulmányi eredmények kihirdetése alkalmával méltatta a katonák vitézi tetteit s lelkesítette az ifjuságot. Gyűjtéseket rendezett, hadijelvényeket árusított (100 drb. ifjusági jelvényt, 100 drb. Imádkozik a király stb.)

Mindenik tanár felhasználta a tantárgya által kínált alkalmat, hogy kitérjen a háboru s a velejáró nagy erkölcsi s hazafiui kötelességek méltatására. A kiválóbb háborus közleményeket bemutatták, felolvastatták, a tanulók figyelmébe ajánlották. A Vasárnapi Könyv 100 példányban járt, amelyet a múlt évben Bakóczy K., az idén Óváry Z. h. tanárok kezeltek. Háborus tárgyú írásbeli feladatokat irattak: VIII. o. Megy a gőzös . . . 2 Szabadon választott téma a háboruval kapcsolatban. V. o.-ban A haza minden előtt. III. o. Kerekes Márton hősi halála.

Háborus tárgyú felolvasásokat rendeztek Bakóczy K. és Csefó S. tanárok a felsőbb osztályu tanulók részére; német közleményeket a tanulók magyarra fordítottak és felolvasták.

9. A háborus könyvek és emléktárgyak összegyűjtésével a tanári kar külön is megbizta Bakóczy K. tanár, könyvtárkezelőt, s a többi tanárok figyelmét is fölhivta és ez folyamatban van.

10. Az itthon maradt tanárok a segítő munkából is igyekeztek kivenni részüket. Természetesen a szellemiek terén többet tettünk, mert többel tehettünk. Aranyunk és ezüstünk nem lévén, azt adtunk, amivel rendelkezhattuk. A társadalom kérő szava

mindig azokat találja, akit anyagiakban szegények, de lélekben gazdagok és a lélek nem tagadja meg magát. Már az is nagy áldozat volt, hogy amikor a lelketlen uzsura torkunkat szorongatta, némán türtük s nemes ideálmussal végeztük megnehezült munkáinkat. De ezen túl a vékony alamizsnából is juttattunk azoknak, akiknek még kevesebbet adott a sors, hisz csak a szegény érzi a szegénység súlyát s azért siet megosztani száraz kenyérét az éhezővel. A tanárok adományai: A Vörös Keresztnek 21 K. A vak katonáknak 226 K. A székelyudvarhelyi rokkantakat segítő egyesületnek 20 K. A nemzeti áldozatkészség szobrára 20 K. A tanárok özvegyei és árvái részére 12 K.

A hadi kölcsönök sikerének biztosításához is hozzájárultunk erőnkhez képest. Nekünk a háboru csak tanulságokat, tapasztalatokat hozott s mi nem a fölöslegből, hanem a mindennapi kenyérből adtunk egy-egy keveset amint épen jutott. Hadikölcsönt jegyzett az iskola 52000 kor., a tanárok közül Kovács D. 200, Szabó Árpád 12000, Nagy E. 200, Biró S. 1000, Bakóczi K. 5000, Dr. Kósa J. 100, Csefő S. 200 K.

11. Minden társadalmi akcióban résztvettünk; a város közönsége nagy jótékonycélu egyesületek által rendezett összejöveteleken, műkedvelő előadásokon, műsoros estélyeken résztvettünk; Biró S. h.-igazgató mint a jótékony Nőegylet pénztárnoka és titkárhelyettese résztvett ezen egylet minden segítő munkájában; Nagy Elemér, Csefő S. és Jakó A. tanárok több ízben szerepeltek műkedvelői előadásokon s a tanulókat is szerepeltették hasonló célból.

II. A tanulók.

1914. szeptemberében, mielőtt az iskola megnyílt volna, besorozták és behívták Székely János VIII. és Fülöp Dénes VII-ik o. tanulókat.

Mihelyt az iskola megnyílt, az egész nyolcadik osztály területileg jelentkezett az igazgatónál kijelentve, hogy ők mind katonának akarnak lenni. A szükséges utbaigazítást megkapták s jelentkeztek a helybeli 82-ik ezred parancsnokságánál. Mi történt, mi nem történt, ifjaink visszatértek tanulmányaikhoz s csak 2 tanuló:

Hoffmann Zoltán és Sinnberger Jenő állott be önként, akiknek ügyét Brassóban és Szebenben kedvezően intézték el.

A besorozott és bevonult tanulók névsora:

<i>1914—15. évben:</i>		Rigó János	Gidáli Béla
VIII. osztály.		Simon Gyula	Kertész Béla
Bajkó Kálmán		Schobert Aladár	Koncz Árpád
Boch Adolf		Szabados Sándor	Salamon Ignác
Csép Dezső		Szabó Béla	Jakabos Endre
Demeter Endre	VI. osztály.		Kadácsi Géza
Gábos Zoltán			Német Ernő
Gyarmathy Ferencz	Apor László		Varju Béla.
Göllner Károly	Bassaraba Ovidius.		VII. osztály.
Hajdó Albert	<i>A nyári szünetidő alatt bevonultak:</i>		
Herzlinger Márkus			Fejes István
Hornyászky János			Jakab Dezső
Kállai Károly	VIII. osztály.		Jakab Mihály
Kerekes Kálmán			Benedek Mihály
Márton Dénes	Demeter Ákos		Gábos Árpád
Nagy Géza	Hoffman Tibor		Kollumbán Géza
Solymossy Gyula	Kövér János		Korbai István
Szabó Károly.	Szabó Lajos		Nagy Ákos
VII. osztály.	Szász Ferencz		Toró Gyula
	Szőcs Farkas.		Varró Mózes.
Andok Jenő	VII. osztály.		VI. osztály.
Bartha László			
Biró László	Göllner Emil		Gábel János
Fábián Ferencz	Kiss Zsigmond		Mennyi János
Jancsó Dániel	Kovács Béla.		Szőcs Kálmán
Jeszenszky Sándor	<i>1915—16. évben:</i>		Ferencz Imre
Katona Sámuel			Zólya József
Nagy Domokos	VIII. osztály.		Gáspár János.
Nagy Károly	Benedek Albert		

Kitüntetést kapott: Szabó Béla nagy ezüst érmet.

Hősi halált halt eddig Fülöp Dénes és Katona Samu az északi harctéren.

12. A tanulók gyűjtése : a katonák karácsonyi ajándékára a múlt évben 147.79 K, az idén 76.86 K, Kárpáti Diákkalva részére 311.70 K, a tüdőbeteg katonák részére 32.46 K. évi tagsági díj, hadikölcsönbe 150 K, katonáknak meleg ruhára 100 K, a Kárpáti ünnepélyen begyűlt perselypénz 70 kor; szederlevél 23 kgr., fém 25 kgr. Ezen kívül bélyeg és könyvnyújtás is folyamatban van.

13. A tanulókat az igazgató és az osztályfőnökök minden alkalommal buzdították, hogy szülőik s ismerőseik körében propagandát csináljanak a hadikölcsönnek, az arany tárgyak beszállításának; jótékonycélu előadásokon egyesek szavalatokkal és az énekkar is több ízben közreműködtek; Szabó Gizella VIII. o. tanuló több háborus célu előadáson gyönyörködtette a közönséget s emelte a sikert szép hegedű szólóival.

14. A háboru és a vele járó sok változás a tanulmányi eredményt kétségkívül befolyásolta. A Muzsák nem szeretik a fegyverek zaját. A tanulási idő megrövidítése, a tananyag összehuzása, a bizonytalanság, a tanulók figyelmének elvonása tagadhatatlanul érezhető volt. A szorgalom is egyeseknél lanyhult, akinek apja katonai szolgálatban volt, látszott rajta a fegyelem hiány vagy talán inkább a nyugtalanság. Mig ellenben magaviselet tekintetében a háborunak semmi káros hatását nem tapasztaltuk; a két háborus esztendőben komolyabb fegyelemsértés nem fordult elő s a tanulók magatartása a nagy időkhöz méltónak mondható. A tanulók vallásos és erkölcsi érzületében, ha egyszerre gyökeres változást nem is idézett elő a háboru, de annyi már megállapítható, hogy a háborus vonatkozásu egyházi beszédek láthatóan megindították az ifjúságot, s remélhető, hogy a most hintett magvak kellő gondozás mellett megtermik kívánt gyümölcsüket.

15. Tanulóink nagyobb része székelybirtokosok gyermekeiből állván a mezőgazdasági munkából akként vették ki részüket, hogy otthon szüleiknél vagy rokonaiknál segítkeztek. Ugy az évközi mint a nyári nagy szünet kezdetén az igazgató ismételten felhívta az ifjúság figyelmét a mezőgazdasági munka fontosságára s buzdította őket, hogy a vákációt ne pihenésre, hanem gazdasági munkára fordítsák. A városi tanulókhöz felhívást intéztünk,

hogy mezei munkára jelentkezzenek s az igazgatóság gondoskodni fog, hogy megfelelő munkához jussanak.

16. Az önképzőkörben háborus tárgyú előadásokat tartottak; az október 6-án, március 15-én rendezett ünnepélyek programjának minden száma háborus vonatkozású volt. Az önképzőkör tagjai a tagsági díjat a katonák meleg ruhájára adták s a kör alaptőkéjéből 1600 kor. hadikölcsön kötvényt vettek.

17. A szülők közül különösen azok érdeklődtek az iskola dolgai felől, akiknek gyermekei sorozás alá kerültek és akik távol házuktól katonai szolgálatban voltak. Ezekkel a szülőkkel az igazgató állandó levelezésben állott. Az iskola iránti érdeklődést a háborus állapot fokozta.

18. A tanulókra a háboru nagy hatással volt. Az ifju lelkeket állandóan izgalomban tartotta; a harci kedvet fokozta, mindig háborusdít játszódtak és a háborus híreket izgatottan várták. A magyar vitézség, amelyről annyi szépet hallottak a történelemből, szemek előtt vált valósággá, sokat nyert értékében és állandóan dagasztotta keblüket. Félelmet, aggodást nem láttunk soha az ifjuság arcán, csak bizalmat és a győzelem biztos reményét.

III. Speciális helyi jelenségek.

A tanulók létszáma kevésbé csökkent. Valószínű oka az, hogy tanulóink nagyobb része a székely földmives emberek gyermekeiből kerül ki s részint a bizonytalanság, részint a szülők és a nagyobb fiuk bevonulása miatt a kisebb fiukat a gazdaságban való segédkezés tartotta otthon.

A magántanulók száma csak a katonai szolgálatra bevonult növendékekkel emelkedett. A létszám csökkenést elősegítette az is, hogy az internátus helyiségeiből tantermeket csináltunk s így megszükitettük, a messzibb fekvő vidékről pedig nagyobb számmal keresték föl eddig intézetünket épen a jó hírű internátusért. A legnagyobb volt a létszámcsökkenés az I. o.-ban, ca 15—20 az előbbi okok folytán.

A helybeli áll. főreáliskolánál is hasonló jelenségek voltak tapasztalhatók.

V.

A kollegium kormányzata s a tanári testület.

1. Kollegiumi előjáróság.

Iskolai főhatóságunk: az erdélyi református egyházkerület s annak állandó Igazgató-tanácsa Kolozsvárt. Az előjáróság tagjai:

Gyárfás Endre, főgondnok, az előjárósági gyűlések elnöke, földbirtokos, volt országgyűlési képviselő, lakik Székelykereszturon.

Ugron János, Udvarhelyvármegye főispánja, főgondnok, földbirtokos, volt országgyűlési képviselő, lakik Bögözön és Székelyudvarhelyt.

Csanády Zalán, kir. táblabíró, gondnok, a kir. járásbiróság vezetője, lakik helyben.

Dr. Sebesi János, világi tag, alispán, lakik helyben.

Vajda Ferencz, egyházi tag, esperes-lelkész, lakik helyben.

Menyhért András, egyházi tag, ny. lelkész, tb. esperes, lakik helyben.

Biró Áron, egyházi tag, lelkész, lakik Felsőboldogfalván.

Hegyi Péter, egyházi tag, főjegyző-lelkész, lakik Peteken.

Baczó Lajos, egyházi tag, lelkész, lakik Betfalván.

Nagy Kálmán, törvénybíró, világi tag, lakik helyben.

Szabó András, igazgató-tanár, ügyvivő elnök s előadó.*

Kovács Dániel, rendes tanár, tanárkar képviselője.

Szabó Árpád, gazdasági felügyelő-tanár és szakelőadó.

* Szabó András, egész évben katonai szolgálatot teljesítvén, helyette az igazgató teendőket Biró S. végezte, az előjárósági jegyzőt pedig Nagy E. helyettesítette.

Biró Sándor, rendes tanár, a tanárkar képviselője, előjárósági jegyző.

Nagy Elemér, rendes tanár, a tanári kar képviselője.

Dr. Nagy Elek, jogügyi tanácsos és iskolai ügyvéd (tanácskozási joggal), ügyvéd, lakik helyben.

2. Tanári testület.

Bod Károly, r. tanár, 1903. ápr. 1-től nyugalomba.

Félegyházi Antal, r. tanár, 1907. nov. 1-től nyugalomban.

Gönczi Lajos, igazgató, 1914. szept. 1-től nyugalomban.

1. *Szabó András*, r. tanár, igazgató, 1914. aug. 1-től katonai szolgálatban. Helybeli tanár 22 év óta.

2. *Kovács Dániel*, r. tanár, tanított, görögöt, a VI—VII., VIII. latint IV. osztálynak, heti 19 órán. Egyházi éneket az I—VIII. o.-nak heti 3 órán. Január óta betegség miatt szabadságon. Helybeli tanár 27 év óta.

3. *Szabó Árpád*, r. tanár, tanított, történelmet a IV—V.; latint VII—VIII., görögptől irodalmat a VII. oszt.-nak heti órán. VIII. o. főnöke. Gazdasági felügyelő. A kép, érem- és régiségtár őre. Helybeli tanár 21 év óta.

4. *Nagy Elemér*, r. tanár, tanított az első félévben magyar II., VII., latint II., görögöt az V. oszt.-nak, II-ik félévben magyar a II., VII., latint a II., IV. o.-nak heti 20 órán. A II. o. főnöke. Az olvasókör elnöke; az ifjusági és gyermekkönyvtár felügyelője; az önképzőkör vezetője; iskolai díjkezelő. A háboru kezdete óta az előjárósági jegyzőt helyettesíti. Helybeli tanár 15 év óta.

5. *Biró Sándor*, r. tanár, tanított vallást az I—VIII. oszt.-nak heti 16 órán. Szabó András igazgatót helyettesítette. Helybeli tanár 11 év óta.

6. *Bakóczy Károly*, r. tanár, tanított magyar VI., VIII., németet a VI—VIII., görögptől irodalmat a VI., filozófiát a VII. oszt.-nak. Heti órán. A VI. o. főnöke. Kollegiumi nagy könyvtár és levéltár kezelője. Helybeli tanár 8 év óta.

7. *Haáz Rezső Ferencz*, r. tanár, katonai szolgálatot teljesít a harctéren, helybeli tanár 10 év óta.

8. *Dr. Kósa János*, r. tanár, tanított történelmet a III., VI., VII., latint III., VI. oszt.-nak heti 20 órán. A III. o. főnöke, a történelmi és földrajzi szertár őre, a szegény tanulók könyvtárának kezelője. Internátusi elnök. Helybeli tanár 7 év óta.

9. *Csefő Sándor*, r. tanár, tanított mennyiségtant az I., V., VII., VIII., természettant a VII—VIII. oszt.-nak heti 20 órán. VII. oszt. főnöke. A fizikai szertár őre. A konviktus elnöke. Helybeli tanár 2 év óta.

10. *Z. Sebess József*, r. tornatanár, katonai szolgálatot teljesít, jelenleg mint súlyosan sebesült, kórházi kezelés alatt van. Helybeli tanár 7 év óta.

11. *Dr. Hoffer András*, h. tanár, hadifogoly 1914. szept. óta. Helybeli tanár 5 év óta.

12. *Jakó Albert*, h. tanár, tanított mennyiségtant II., III., IV., VI., mértani rajzot I—IV. oszt.-nak. Heti 22 órán a IV. oszt. főnöke. Helybeli tanár 2 év óta.

13. *Óvári Zoltán*, h. tanár, tanított németet III., IV., V., magyart III., VI., V. oszt.-nak. Hzi 20 órán. V. oszt. főnöke. A módszeres értekezletetek jegyzője. Helybeli tanár 1 év óta.

14. *Finta Gergely*, h. tanár, tanított magyart az I., latint I., V., görögpótló irodalmat az V. oszt.-nak, heti 19 órán. Az I. osztály főnöke. A tanári szék jegyzője. Internátusi felügyelő. Helybeli tanár 1 év óta.

15. *Szász Károly*, h. tanár, tanított természetrajzot I., II., IV—VI. oszt.-nak, földrajzot I—III. oszt.-nak heti 20 órán. Tanított műéneket heti 2 órán. Internátusi felügyelő, természetrajzi szertár őre. Helybeli tanár 1 év óta.

16. *Dr. Imreh Domokos*, iskolai orvos és egészséggtanár, tanított egészséggtant a VII. oszt.-nak heti 2 órán. Intézetünknel tanít 13 éve.

17. *Embery Árpád*, róm. kath. főgimnáziumi r. tanár január óta Kovács Dániel helyett mint óraadó tanított görögöt a V—VIII. heti 14 órán.

18. *Pálla Jenő*, áll. főreáliskolai r. tanár mint óraadó tanított görögpótló rajzot az V—VIII. oszt.-nak heti 8 órán.

19. *Imreh Árpád*, mint óraadó tanított szépírást az I—II. oszt.-nak heti 2 órán.

20. *Paál Sándor*, áll. el. isk. tanító, mint óraadó a II. félévben tanított egyházi éneket az I—VIII. oszt.-nak heti 3 órán.

3. Hitóktatók.

1. *Böloni Vilmos*, helybeli unitárius lelkész, az unitárius tanulók hitoktatója, bejárt az intézetbe.

2. *Adriányi Géza*, helybeli ág. hitv. ev. lelkész, az ág. hitv. evangélikus tanulókat bent az intézetben tanította.

3. *Jakab P. Dávid*, az izraeliták hitoktatója, bejárt az intézetbe.

4. *Csulcsi Illés*, m.-feleki gör. kel. lelkész, a gör. keletiek hitoktatója, bejárt az intézetbe.

4. Iskolai pénztárnok.

Félegyházy Mariska.

5. Iskolaszolgák.

Pál Sándor, Derzsi Domokos.

6. A tanárok társadalmi működése.

1. *Szabó Árpád*, előljárósági tag. egyházkerületi közgyűlési tag, egyházmegyei tanácsbíró, a Nőegylet tb. titkára, a ref. egyházi és a városi képviselőtestület tagja.

2. *Szabó András*, egyházkerületi közgyűlési tag, presbíter, egyházmegyei tanácsos, Udvarhelyvármegye törvhat. bizottságának, állandó választmányának, Székelyudvarhely város képviselőtestületének s az állami polg. leányiskola gondnokságának tagja, az Országos Magyar Gyorsíróegyesület, az Udvarhelymegyei Egyházi Értekezlet és az Udvarhelyi Caszinó vál. tagja; szolg. kiv. v. honvédfőhadnagy.

3. *Biró Sándor*, az egyházkerületi közgyűlés tagja, a szé-
kelyudvarhelyi egyházközség presbitere, egyházmegyei tanácsbíró,
egyházmegyei egyházi értekezlet alelnöke; törvényhatósági bizott-
sági tag, a Jótékony Nőegylet pénztárnoka, a Casino titkára.

4. *Kósa János dr.*, presbiter, F. M. K. E. tagja; a helybeli
Vadásztársaság pénztárosa.

5. *Kovács Dániel*, egyházkerületi közgyűlési tag; az udvar-
helymegyei egyh. értekezlet elnöke, az udvarhelyi tanári kör
elnöke és képviselője az orsz. tanéregyesület választmányában; a
tanárok özvegyeit és árváit segítő egyesület fiók elnöke; tanonc-
iskolai igazgató és tanító; Udvarhelymegye törvényhatóságának
és az állami polg. leányiskola gondnokságának s a philol. társa-
ság tagja; tanított a női ker. tanfolyamon.

VI.

A nyilvános vizsgálatok sorrendje.

Május 15-én (hétfőn) d. e. 8 órától a VIII. osztály minden tan-
tárgyból.

- « 17—19-én (szerda, csütörtök, péntek) érettségi írásbeli
vizsgálat.
- « 25-én (csütörtök) d. u. 3—6-ig a bejáró ref. tanulók vizs-
gálata a vallástanból a III. osztály tantermében.
- « « (csütörtök) d. u. 3—4-ig az unitárius tanulók vizs-
gálata a II. o. tantermében.
- « « (csütörtök) d. u. 3—4-ig az ág. evang. tanulók val-
lásvizsgálata az I. o. tantermében.
- « « (csütörtök) d. u. 3—4-ig az izraeliták vallásvizsgá-
lata a IV. o. tantermében.
- « « (csütörtök) d. u. 3—4-ig a gör. keleti vallásuak val-
lásvizsgálata az V. o. tantermében.

Május 25—27-én (csütörtök, péntek, szombat) a magántanulók vizsgálata.

- ◀ 28-án (vasárnap) d. e. 10 órától évváró ünnepély a ref. templomban.
- ◀ 31-én (szerda) d. u. 3—4-ig a VII. osztály egészségtanból saját tantermében.

Junius 1-én (áldozócsütörtök) d. e. 10 órakor a ref. templomban a IV. osztályos ref. növendékek konfirmációja.

- ◀ ◀ (csütörtök) d. u. 3—7-ig az I. o. vallás, latin, mértan, számtanból saját tantermében.
- ◀ ◀ (csütörtök) 3—7-ig a II. o. magyar, vallás, földrajz és természetrajzból saját tantermében.
- ◀ ◀ (csütörtök) d. u. 3—7-ig a III. o. földrajz, magyar, vallás és latinból saját tantermében.
- ◀ 2-án (pénteken) d. e. 8—12-ig az I. o. földrajz, természetrajz és magyarból.
- ◀ ◀ (péntek) d. e. 8—12-ig a II. o. számtan, mértan és latinból.
- ◀ ◀ (péntek) d. e. 8—12-ig a III. o. német, történet, számtan, mértanból.
- ◀ ◀ (péntek) d. u. 3—7-ig a IV. o. magyar, latin, vallás és számtanból a saját tantermében.
- ◀ ◀ (péntek) d. u. 3—7-ig az V. o. magyar, vallás, latin és számtanból a saját tantermében.
- ◀ ◀ (péntek) d. u. 3—7-ig a VI. o. vallás, görög, görög-pótló, történelem és németből a saját tantermében.
- ◀ 3-án (szombat) d. e. 8—12-ig a IV. o. német, történet, természetrajz és mértanból a saját tantermében.
- ◀ ◀ (szombat) d. e. 8—12-ig az V. o. görög, görög-pótló, természetrajz, történet és németből saját tantermében.
- ◀ ◀ (szombat) d. e. 8—12-ig a VII. o. magyar, számtan, latin, vallásból a III. o. tantermében.
- ◀ ◀ (szombat) d. u. 3—7-ig a VI. o. magyar, latin, számtan és természetrajzból saját tantermében.

Junius 3-án (szombat) d. u. 3—7-ig a VII. o. fizika, német, történet, görög és görögpótlóból a III. o. tantermében.
 « 5-én (hétfőn) szóbeli érettségi vizsgálat.

VII.

Tankönyvek.

Változás nincs. (L. a mult évi Értesítőben.) A VI-ik o.-ban a Riedl Fr. Poetikáját használjuk a Négyessy helyett, korábbi határozat értelmében.

VIII.

Tananyag.

Az állami és konventi tantervben megszabott anyagot a főhatóságilag engedélyezett tan- és segédkönyvek alapján minden osztályban teljes egészében feldolgoztuk. Részletes kimutatás kéziratban az igazgatói irodán megtekinthető.

A rendkívüli tárgyak közül tanultak műéneket és első félévben francia nyelvet. Az éneket Szász Károly, a francia nyelvet Bakóczy Károly tanította.

IX.

Internátus és konviktus.*a) Internátus.*

Az internátusban elhelyezett növendékek felett a közvetlen felügyeletet Biró Sándor h. igazgató és Dr. Kósa János inter-

nátusi elnök ellenőrzése mellett Finta Gergely és Szász Károly belakó felügyelő tanárok gyakorolták, kiknek a rend, fegyelem és tisztaság fentartásában a VII—VIII. oszt. tanulók közül megbízott szobafőnökök és a hetenként kirendelt apparitorok segédkeztek. A szolgálai teendőket télen 3, az őszi és tavaszi időszakban 2 szolga végezte. A fegyelmi eseteket az int. elnök, a felügyelő-tanárok, súlyosabb esetekben az igazgató és tanárkar közbejöttével intézte.

Az internátusban év elején 19 lakószobában 153 tanuló helyeztetett el. Évvégi létszám 131. A bennlakó tanulók valamennyien az internátussal kapcsolatos konviktusban étkeztek a felügyelő tanárokkal együtt. A lakószobák szükséges butorzatát, a fűtést és világítást az intézet adta, nagy ágy használat mellett félévenként 25, kis ágy használat mellett 20 K-ért. Ágyneműről, ágyterítőről és mosásról a szülők tartoznak gondoskodni. Az internátus betegeit Dr. Imreh Domokos kezeli, a gyógyszereket azonban a betegek fizetik.

b) Konviktus.

A konviktus ez évben is házilag kezeltetett. Elnöke volt Csefő Sándor r. tanár, kinek a felügyeletben az internátusi felügyelő tanárok segédkeztek; közülük Szász Károly h. tanár a gazdai teendőket is végezte.

A konviktusi díj év elején 300 K-ban, később, karácsony után, a rohamosan emelkedő drágaság miatt 360 K-ban lett megállapítva. A 300 K alapösszegeből a jómagaviseletű és előmenetelű tanulók $\frac{1}{4}$ és $\frac{1}{2}$ díjelengedést is nyertek, ellenben a 60 K díjemelést köteles volt minden tanuló megfizetni. Felszerelési díj címén minden tanuló 4 K-át fizetett.

A tanulók a rendes konviktusi helyiségnek katonai célra való lefoglalása miatt, az ebédlővé átalakított tornacsarnok helyiségeiben étkeztek 8-as csoportokba osztva 1—1 csoportfőnök és egy felügyelő tanár őrködése mellett. Reggelire kaptak személyenként $2\frac{1}{2}$ dl. tejet és 15 dkg. kenyeret, néhány alkalommal ugyanennyi teát s a kenyérhez szalonnát. Ebédre naponként 2 tál étel

volt. Az év legnagyobb részében péntek kivételével minden nap volt hús körzettel és mártással, vagy sült esetében főzelékkel, csak május hónapban kellett a húsos napok számát 3-mal csökkenteni. Ezeken a napokon árvaleves mellett főtt vagy sült tésztát, vagy pedig zsírral s szalonnával ellátott főzeléket kaptak. A vacsora 1 tál étel volt, hús, tészta, vagy főzelékféle, év vége felé többször turó s szalonna.

A konviktusi tagok száma a következőképen oszlott meg:

Év elején beiratkozott	99	egész	dijas
« « «	39	$\frac{3}{4}$	«
« « «	15	$\frac{1}{2}$	«

Összesen 153.

Benn étkezett még 6 tanár (2 int. felügyelő), 2 internátusi szolga, 8 gazdasszonyi személyzet.

Az összes elengedett díj 5175 K volt, vagyis a befizetett díjnak 12⁰/₀-a.

X.

Vallásos nevelés, konfirmáció.

Már a háboru előtt érezhető volt a törekvés arra nézve, hogy az ifjuság nevelését új és egészségesebb alapokra kell fektetni. A háboru egyenesen parancsolja minden élni akaró nemzetnek, hogy erkölcsileg megizmosodott nemzedéket neveljen magának. Ma, midőn az Istent, hazát, családot nem respektáló nemzetköziség romboló eszméi az ágyuszótól megriadva oduikba visszahúzódtak, rajtunk a sor, hogy ifjaink lelkét megnyerjük és egészséges, a szépért s jóért lelkesedni tudó, dolgozni és haladni vágyó nemzedéket neveljünk. Az eddigi ellenséges korszellemmel szemben is megtettünk, amit megtehettünk. Most örömmel üdvözljük főtiszt. Dr. Kenessey Béla püspöknek kezdeményezését, aki március 8-án értekezletet tartott a hét főgimn. igazgatóival és

vallásánál az ifjuság vallásos nevelésének intenzívebbé tételére végett. A munka folyik s reméljük, hogy nemsokára utak nyílnak meg, amelyek biztos célhoz vezetnek.

Konfirmációra ez évben is nagy gonddal készítette elő az ifjakat a vallásánál.

A konfirmált tanulók névsora :

Bajkó Zsigmond	15 Klózer György	Toró Ákos
Beke Albert	Kónya István	30 Tunyogi Cs. Ján.
Benedek Antal	László Simon	Valter Endre
Birinyi Ferenc	Márk Mihály	Vetési Imre
5 Biró Mózes	Márkó Ödön	
Csoma Gyula	20 Máthé Árpád	Az áll. főreálból:
Csulak Albert	Miklós Ferenc	
Dancs Gábor	Molnár Béla	Bedő Tibor
Egyed Benjamin	Nagy Ferenc	Demeter Dezső
10 Fosztó József	Nagy Sándor	Keresztes Károly
Fülei Endre	25 Puskás István	Mazingher László
Gálffy Sándor	Sorosán János	5 Metz Dezső
Incze Kálmán	Szász Dénes	Pál Géza
Kiss Ferenc	Székely András	

XI.

Ifjusági körök.

a) Ifjusági Petőfi-önképzőkör.

Az »Ifjusági Petőfi-önképzőkör« 1916. szeptember hó 12-én tartotta meg alakuló gyűlését Nagy Elemér vezető tanár elnöke alatt. A körnek az ifjuság részéről választott tisztviselői voltak: Németh Ernő VIII. o. t. ifjusági elnök, Koncz Árpád (utóbb Varju Béla) VIII. o. t. főtitkár, Benedek Mihály VII. o. t. titkár,

Varju Béla VIII. o. t. főjegyző, Jeszenszky József VII. o. t. tanuló jegyző.

Az üléseket kéthetenként vasárnap 1/29—10-ig tartotta meg a kör. A rendes ülések száma 10, ezenkívül tartottunk 2 diszgyűlést, 1 záróülést.

A kör ez évi működése volt:

I. Szavalat: 20.

II. Birálat rögtönzött: 17.

III. Felolvasást tartottak 3-an. Varju Béla VIII. o. t.: »Egy nap Bukarestben«, Nagy Sándor: »A srappell lényege«, Jeszenszky József: VII. o. t.: »Kacziány: Görgei c. tört. tanulmánya« címmel. Ezenkívül Bakóczy Károly tanár olvasott fel »A szimbolizmus a magyar költészetben« címmel.

IV. Szabadelőadás volt 2. Németh Ernő VIII. o. t.: »A hegyek hatása az éghajlatra« és Simó Magda VIII. o. t.: »Diák-kisasszonyok a háboruban« címmel tartott szabadelőadást.

Ugy a szavalatokat, mint a felolvasásokat rögtönözve bírálták meg:

V. Nemzeti ünnepélyek alkalmával tartottunk 2 diszülést, ugyszintén a kárpáti harcok jelentőségének méltatására egy ünnepélyt. Az október 6-iki ünnepély sorrendje: 1. Hymnus. Éneklí a közönség. 2. Szép E.: Ima. Szaválja Bakk Elek VI. o. t. 3. Ünnepi beszéd. Tartja Németh Ernő ifj. elnök. 4. Hevesi József: Napiparancs. Szaválja Koncz Árpád VIII. o. t. 5. Mozart: Op. 70. allegro vivace. Hegedün játszák: Szabó Gizella és Kertész Béla VIII. o. tanuló. 6. Bán M.: Kukoricafosztás. Szaválja Jakabos Endre VIII. o. t. 7. Szózat. Éneklí a közönség.

A március 15-iki ünnepély programmja: 1. Riadó, Zsaskovszkytól. Éneklí az ifjusági ének. 2. Háborus verseiből felolvas Finta Gergely koll. tanár. 3. Alkalmi beszéd. Irta és elmondja Jeszenszky József VII. o. t. 4. Czinka Panna. Farkas Imre—Alfölditől. Melodráma. Szaválja Jakabos Endre VIII. o. t. Kisérik Szabó Gizella VIII. o. t. (hegedün), Cseh Boriska VII. o. t. (zongorán). 5. Az özvegy falu. Irta Lőrinczy György. Elmondja Németh Ernő VIII. o. t. ifj. elnök. 6. Induló. Irta Kuchen. Éneklí az ifjusági ének. 7. Vajjon mit csinálnak? Irta Emőd Tamás, Szaválja Bakk Elek VI. o. tanuló. 8. Záróbeszédet mond

s a Gidófalvy ösztöndíjakat kiosztja Biró Sándor igazgató h. 9. Szózat, Énekli a közönség.

Május 3-án a kárpáti harcok emlékére tartott ünnepély sorrendje: 1. Hymnus, Énekli a közönség. 2. Embery Á.: A Kárpátok monológja. Szavalja Jakabos E. VIII. o. t. 3. Játszik a 82. gy. ezr. zenekara. 4. Ünnepi beszéd. Tartja Dr. Kósa János koll. tanár. 5. Induló. Énekli az ifj. énekkar. 6. Radó A.: Wacht am Rein. Szavalja Bakk Elek VI. o. t. 7. Játszik a 82. gy. ezr. zenekara. 8. Szózat, Énekli a közönség.

A kör az idén a következő pályatételeket tűzte ki: 1. Okt. 6-iki beszéd irásáért és elmondásáért jutalmat nyert Németh Ernő VIII. o. t. 2. Március 15-iki beszéd irásáért és elmondásáért jutalmat nyert Jeszenszky József VII. o. t. 3. »Talpra magyar« szavalásáért jutalmat nyert Jakabos Endre VIII. o. t. 4. Novella pályázat, melynek tárgyköre a diákélet és a háboru, meddő maradt, amennyiben a 3 beérkezett pályamunka közül egyik sem jutalomra érdemes. 5. Verspályázatra beérkezett egy pályamunka dicséretet nyert s szerzője Jakabos Endre VIII. o. t.

b) Ifjusági olvasó-egylet.

Vezető tanár: Nagy Elemér.

Főkönyvtáros: Varga László VII. o. t.

Segédkönyvtáros: Bedő Tibor VI. o. t.

Háznagy: Geszti Zoltán VII. o. t.

Az olvasó-egylet tagjai az V—VIII. o. növendékei. Az egyesület a következő napi, heti lapokat és folyóiratokat járatta: Pesti Hírlap (márc. 1-ig), azután Az Ujság, Az Est, Ujság, Érdekes Ujság, Uj idők, Udvarhelyi Hiradó, Juventus.

Az ifjusági könyvtár ez évben gyarapodott 30 művel 100 kötetben 255.40 K értékben.

Az ifjusági könyvtárban van . . . 2070 mű 3000 kötetben

Az V—VIII. o. könyvtárában van 235 « 1000 «

Összesen 2305 mű 4000 kötetben

XII.

Iskolai gyűjtemények gyarapodása.

a) Kollegiumi könyvtár.

A kollegium nagy könyvtára ez évben 628 művel, vagyis 709 darabbal szaporodott. Teljes állománya az 1915—16. iskolai év végén 10860 mű, azaz 15848 db.

Jártak a következő folyóiratok: Akadémiai Értesítő, Annalen der Physik, Állattani Közlöny, Archaeologiai Értesítő, Botanikai Közlemények, Budapesti Szemle, Debreceni Protestáns Lap, Egyetemes Philologiai Közlöny, Erdély, Erdélyi Múzeum, Ethnographia, Földrajzi Közlemények, Hivatalos Közlöny, Huszadik Század, Ifjúsági testnevelés, Irodalomtörténet, Irodalomtört. Közlemények, Magyar Chemiai Folyóirat, Magyar Figyelő, Magyar Nyelv, Magyar Nyelvőr, Magyar Könyvszemle, Magyar Paedagogia, Matematikai és Fizikai Lapok, Matematikai és Természettudományi Értesítő, Művészet, Die Naturwissenschaften, Néptanítók Lapja, Nyelvtudományi Közlemények, Orsz. Tanáregyesületi Közlöny, Protestáns Szemle, Rajzoktatás, Református Szemle, Századok, A Tenger, Természettudományi Közlöny, Uránia.

Ajándékaikkal gyarapították a könyvtárat elsősorban özv. Szakács Károlyné úrnő, ki 266 művet, 276 kötetet kitevő ajándéka közt sok értékes első kiadással, régi könyvvel és különösen Erdélyt illető genuinákkal gazdagította könyvtárunkat; aztán Gönczy Lajos ny. ref. kollegiumi igazgató, ki az »Az Ujság«-nak háborus 1914. aug.—1915. és az Udvarhelyi Híradónak 1914. és 15. évfolyamait, összesen 17 kötetben, adta az intézetnek. A

Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Főfelügyelősége küldött állami letétül 9 művet. Ugyancsak letétül tette át az Ifjusági könyvtár a Tudományos Gyűjtemény 1817—33. és a Tudománytár 1834—44. évfolyamait, az Újabbkori Ismeretek Tárát és az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képben három példányát (13 k. 17 k., 217 f.), összesen tehát 92 kötet és 210 füzetet. Ajándékoztak még a nmlt. vallás- és közoktatásügyi miniszter és mint szerzők Gyertyánffy István (5 művet) és Bartha Károly. — Fogadják érte az Intézet hálás köszönetét.

A kikölcsönzési napló folyószáma 453.

b) Gyermek-könyvtár.

Vezető tanár: Nagy Elemér.

Könyvtáros: Geszt Zoltán VII. o. t.

Tagok az I—IV. osztály növendékei. A könyvtárban lévő könyvek négy csoportba vannak osztva s a tagok úgy használják, hogy az I. csoportban lévőket az I. o., a II. cs.-ban lévőket a II. o., a III. cs.-ban lévőket a III. o., a IV. cs.-ban lévőket a IV. o. növendékei olvassák. Újabb beszerzés ez évben nem volt, hanem a könyvek bekötetésére fordítottunk nagyobb összeget.

A könyvtár jelenlegi állapota 1236 mű 1291 kötetben.

c) Szegény tanulók könyvtára.

Gyarapodás nem volt. Állománya 339 drb 1168 K értékben.

d) Természettani szertár.

Gyarapodás az 1915—16. tanévben: 1 drb Strumpf-féle thermoelektromos oszlop 44 K, 1 vastalpu álvány 8 K, 1 szigetelő álvány 4.50 K, 1 Ostwald-féle higanytisztító 28 K, 1 üveg-buzogány a nyomás egyenletes tovaterjedéséhez 3.80 K, 2 üres vasgolyó a víz fagyásához 5.20 K, 2 Geissler-cső (O és H) 9 K, 1 vetítési hőmérő 12 K, 2 üvegtölcsér 88 fillér, 1 elefántcsont

golyó 10 K, 1 Hartl-féle optikai korong 88 K, 1 kryphos Weinhold szerint 4·30 K. Anyagokra, javításokra és vegyes kiadás címén elköltetett 50·30 K.

A szertárállomány az 1915—16. tanév végén 456 darab eszköz 9029·28 K értékben.

e) Természettajzi szertár.

Gyarapodás az isk. évben: 9 drb ásvány 5 K értékben, Bitai E. VII. o., Szécsi L. V. o., Szász Dénes IV. o., Siegmund G. VI. o. ajándéka. 400 drb szárított növény 32 K értékben, Biró M., Fülel E., Bajkó Zs., Klozer Gy. IV. o. tan. gyűjtése. 1 darab darázsfészek 5 K értékben, Barra Albert gazdatiszt (Szombathely) ajándéka. 1 drb négylábu csirke, értéke 1 K. Demeter Domokos (Bögöz) ajándéka.

Szertárállomány az év végén 6065 drb 9538 K értékben.

f) Történelmi és földrajzi szertár.

Ajándékozás után gyarapodott 2 darabbal 12 K értékben. Állománya 248 drb 2425 K értékben.

XIII.

A tanulók névsora és osztályzata.*

I. osztály		Magaviselet	Vallás	Magyar	Latin	Földrajz	Számítan	Természettud.	Mértani rajz	Egyházi ének	Általános oszt.
	Á. Balássy Sándor	1	3	4	4	3	4	3	4	3	4
	F. Balássy Sándor	1	3	4	4	3	4	3	4	3	4
	Bardóczi Sándor	1	2	2	2	3	3	3	3	2	3
	Birinyi Zoltán	1	3	4	4	4	3	3	4	3	4
5	Bocz Ilonka magánt.	—	1	1	1	1	1	1	—	—	1
	Csép István ism.	1	3	4	3	3	4	3	3	3	4
	Debreczi Géza	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2
	Dézi György	1	3	3	4	3	3	3	3	3	4
	Fekete Lajos	1	2	3	3	3	3	3	3	2	3
10	Ferenczi Jenő ism.	1	3	3	3	3	3	3	3	3	3
	Hegyi Mariska magánt.	—	2	3	3	3	3	2	3	—	3
	Jeszenszky Árpád ág. ev.	1	2	3	3	3	2	2	2	—	3
	Kelemen László	1	2	2	2	2	2	2	3	2	2
	Keresztes Kálmán	1	1	2	2	1	2	1	1	1	2
15	Kolumbán Lőrincz	1	2	2	2	1	2	2	2	2	2
	Kovács Irma magánt.	—	1	1	1	1	1	1	—	—	1
	Kovács Kálmán	1	1	2	1	1	1	1	2	1	2
	Márk Margit magánt.	—	2	2	3	2	2	3	3	—	3
	Márkó Zoltán	1	2	3	4	3	4	3	3	2	4
20	Nagy Árpád ism.	1	2	3	4	4	3	3	3	2	4
	Nagy Sándor	1	2	2	2	3	3	3	3	2	3
	Orbán Lajos ism.	1	2	4	4	4	3	4	3	2	4
	Paál Lajos	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1
	Pál Mózes	1	3	4	4	4	4	3	3	3	4
25	Pálfı Károly	1	2	2	2	1	2	1	2	2	2

* A tantárgyaknál: 1 = jeles, 2 = jó, 3 = elégséges, = elégtelen.

Magaviseletnél: 1 = jó, 2 = szabályszerű, 3 = kevésbé szabályszerű.

I. osztály		Magaviselet	Vallás	Magyar	Latin	Földrajz	Számтан	Természetrájl	Mértani rajz	Egyházi ének	Általános oszt.
	Péter Endre	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Péter Jenő	1	2	2	2	2	3	2	3	2	3
	Pitő Mihály	1	1	2	2	2	1	1	1	1	2
	Raffay István ág. ev.	1	1	1	1	1	1	1	—	—	1
30	Szabó Gyula	1	2	2	2	1	1	2	2	2	2
	Szabó Ödön	1	3	3	4	4	3	3	3	3	4
	Szalmássy Zoltán	1	2	3	3	3	3	3	3	2	3
	Szántó, Viktor ág. ev.	1	2	3	3	3	3	3	3	3	3
	Szász Domokos	1	1	2	2	2	2	2	3	1	2
35	Szécsi Géza róm. kath.	1	2	3	3	3	3	2	3	—	3
	Szőcs Károly	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2
	Zillmann Alfréd ág. ev.	1	2	3	3	3	3	2	3	—	3
	Zöld Ella magánt. róm. kath.	—	2	4	4	3	4	3	4	—	3

Nem állott vizsgára: Bihary Béla, Ambrus Pál magánt.

Évközben kimaradtak: Mátyás András, Miskolczi Endre, Vass József.

Meghalt: László Albert Ernő.

Vallás órára bejártak: a főreáliskolából: Albert Pál, Csép Gergely, Felméri Béla, Hegyi Mihály, Kelemen Károly, Lőrincz Albert, Molnár Aladár, Rozsondai Gyula, Szávuj Péter, Szász József; a róm. kath. főgimnáziumból: Dékány László.

II. osztály		Magaviselet	Vallás	Magyar	Latin	Földrajz	Számтан	Természetráajz	Mértani rajz.	Szépírás	Enek	Általános oszt.
	Áhrahám Sándor	1	1	2	3	3	3	3	3	3	—	3
	Baczó Albert	1	3	3	3	3	2	2	2	2	3	3
	Baló I. László	1	1	2	2	1	3	1	2	1	1	2
	Benedekfi Dániel	1	1	2	2	1	1	1	2	2	1	2
5	Bertalan Béla	1	2	4	3	3	3	3	3	2	2	4
	Biró Dénes	1	2	4	3	3	4	3	3	3	2	4
	Dronka Valér g. kel.	1	1	2	3	3	3	3	3	2	—	3
	Duka Irén	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Dumitresku Viktor g. kel.	1	1	3	3	2	3	2	2	2	—	3
10	Fábián Lajos ism. unit.	1	2	3	4	3	2	3	3	2	—	4
	Fejes Dezső	1	1	2	3	2	2	1	2	2	1	2
	Fernengel Ottó ág. ev.	2	2	4	3	3	4	3	3	3	—	4
	Gyarmathy Dezső	1	2	2	3	3	3	3	3	2	2	3
	Illyés Kálmán	1	2	2	2	3	3	2	2	2	2	3
15	Jakabfi János	1	2	3	3	3	4	3	3	2	2	4
	Kadácsi Árpád	1	2	3	3	3	3	1	3	3	2	3
	Kénossy Zoltán unit.	1	2	3	3	2	3	2	3	2	—	3
	Lőrík József	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Kovács Dániel	1	2	1	2	2	2	1	1	1	2	2
20	Kiss Sándor	1	1	2	2	1	2	1	2	1	1	2
	Mazinger Antal	1	2	3	3	3	2	2	3	2	2	3
	Mester János	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Mester József izrl.	1	1	2	2	2	2	2	2	2	—	2
	Pál István	1	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
25	Papp Jenő g. kel.	1	1	4	3	3	3	3	3	2	—	4
	Puskás Árpád	1	2	3	3	3	3	3	3	2	2	3
	Sámson Andor izr.	1	1	3	3	3	2	2	3	3	—	3
	Szabó Imre	1	2	2	2	2	1	2	1	3	2	2
	Szász Károly	1	2	1	2	2	3	2	2	2	2	2
30	Szentgyörgyi Mihály	1	2	3	3	2	2	3	1	2	2	3
	Varga István	1	2	3	4	3	4	3	3	2	2	4
	Zathureczky Nándor róm. kath.	2	3	3	4	3	4	3	4	3	—	4
	Zárug Sári	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Zsigmond Albert	1	1	2	2	2	1	1	1	2	1	2

Kimaradt: Bartha Ferencz.

Bejárnak vallásra az állami főreálból: Ferenczy János, Horváth Gida, Kovács István, Pál Zoltán, Péter Elek, Szabó Ernő.

III. osztály		Magaviselet	Vallás	Magyar	Latin	Német	Földrajz	Történet	Számтан	Mértan	Egyházi ének	Általános oszt.
	Simó János	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1
	Szász Ferencz	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Szabó Dénes	1	1	2	1	2	2	1	2	2	1	2
40	Szakács Zoltán	1	2	3	3	2	3	3	3	3	2	3
	Székely Domokos	1	1	2	3	2	2	3	3	2	1	3
	Szentgyörgyi Ferencz ism.	1	2	3	3	3	3	3	2	3	2	3
	Virág István	1	1	2	2	1	2	1	2	2	1	2
	Zajzon Kálmán	1	2	3	3	3	3	3	3	3	2	3

Kimaradt : Balázs Károly.

Magántanuló : Antal Ibolya.

Vallásra bejártak a reáliskolából : Antos József, Beke Pál, Dénes Károly, Gulácsi Pál, Szász Ferencz, Tor Zoltán, Vida Mózes; a róm. kath. főgimnáziumból : Vaigel Lajos.

IV. osztály

	Magaviselet	Vallás	Magyar	Latin	Német	Történet	Mennyiségtan	Természettan	Mértani rajz	Egyházi ének	Általános oszt.
Ádám Károly róm. kath.	1	2	3	4	3	3	3	4	3	—	4
Bajkó Zsigmond	1	2	1	3	1	3	3	1	3	2	3
Beke Albert	2	3	3	4	4	3	4	4	3	3	4
Benedek Antal	1	1	2	3	2	2	2	3	2	1	3
5 Birinyi Ferencz	1	2	2	3	2	2	3	3	3	2	3
Biró Mózes	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1
Csoma Gyula	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1
Csulak Albert	1	1	2	3	2	3	2	3	2	1	3
Dancs Gábor	1	2	2	3	2	3	2	2	2	2	3
10 Egyed Béni	1	2	3	4	3	3	3	4	3	2	4
Egyed Ferencz unit.	1	1	2	3	3	3	3	3	3	—	3
Fosztó József	1	3	3	3	3	3	4	3	3	3	4
Fülei Endre	1	3	3	4	3	3	4	3	3	3	4
Gálffy Sándor	1	1	2	2	2	2	2	3	2	1	2
15 Gáspár János róm. kath.	1	3	3	3	3	3	3	3	3	—	3
Gáspár Jenő izr.	2	1	2	3	2	3	3	3	3	—	3
Herzlinger Jenő izr.	1	1	2	3	2	2	3	4	3	—	4
Hirsch Jenő izr.	1	1	3	3	3	2	3	3	3	—	3
Hubián Antal gör. kel.	2	1	3	3	2	3	3	3	2	—	3
20 Incze Kálmán	1	2	2	3	3	3	3	3	2	2	3
Kiss Ferencz	2	2	3	3	3	3	3	3	3	2	3
Kiss Kálmán	1	2	3	3	3	3	3	3	3	2	3
Klozer György	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1
Kónya István	1	2	3	3	3	3	3	3	3	2	3
25 Kópe Vilmos ág. h. ev.	1	1	1	2	1	1	2	2	1	—	2
László Simon	1	2	2	4	2	3	3	3	3	2	4
Lukácsi János unit.	1	1	3	4	3	2	4	3	3	—	4
Lőrinczi Aladár unit.	1	1	1	2	1	1	1	1	1	—	1
Márk Mihály	1	2	3	3	3	2	3	3	3	2	3
30 Máthé Árpád	1	1	1	3	1	2	2	2	2	1	2
Márkó Ödön	1	1	2	3	2	2	3	3	3	1	3
Molnár Béla	1	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2
Miklós Ferencz	1	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2
Nagy Ferencz	1	2	3	3	3	3	2	3	3	2	3
35 Nagy Sándor	1	2	2	3	2	3	2	3	3	2	3

IV. osztály		Magaviselet	Vallás	Magyar	Latin	Német	Történet	Mennyiségtan	Természetrajz	Mértani rajz	Egyházi ének	Általános oszt.
	Popp Liviusz gör. kel.	1	1	3	3	3	3	3	2	—	3	
	Puskás István	1	2	3	4	3	1	4	3	3	2	4
	Robonyi Andor	1	1	2	3	2	3	3	3	2	1	3
	Sorosán János	1	1	1	2	1	2	2	2	1	1	2
40	Szász Dénes	1	1	1	2	1	2	2	2	3	1	2
	Székely András	1	1	2	3	2	2	2	2	2	1	2
	Toró Ákos	1	1	2	2	1	2	2	2	2	1	2
	Tunyogi Cs. János	1	1	2	2	2	1	2	1	2	1	2
	Vetési Imre	1	2	3	4	3	2	3	3	3	2	4
45	Walter Endre	1	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3
	Fábián Irén izr. magánt.	—	2	3	2	2	2	2	2	2	—	2

Vallásra bejártak a főreáliskolából: Bedő T., Demeter D., Fekete D, Keresztes K., Mazinger Á., Metz D, Pál G.

V. osztály		Magaviselet	Vallás	Magyar	Latin	Görög	Görög irod.	Görög. rajz	Német	Történelem	Mennyiségtan	Természettan	Egyházi ének	Ált. osztályzat
	Biró Rudolf	1	1	3	3	—	3	3	3	3	3	3	1	3
	Dankó Jenő	1	2	3	4	—	3	3	3	3	4	3	4	4
	Érsek Lajos	1	2	3	3	—	3	2	3	2	3	3	2	3
	Fekete Endre unit.	2	2	3	4	—	3	3	3	3	3	3	—	4
5	Ferenczy István	1	2	3	3	—	3	2	3	1	4	3	2	4
	Gálffy Dezső	1	2	2	2	—	2	—	2	3	3	3	2	3
	Geszith Béla	1	2	3	3	—	2	—	1	3	3	3	2	3
	Hollstein Dezső izr.	1	1	2	4	—	3	3	2	3	3	3	—	4
	Jodál Sándor	1	2	2	3	—	2	3	3	2	3	2	2	3
10	Kadácsi Sándor	1	2	2	3	—	2	3	2	1	3	2	2	3
	Kassay F. János magánt.	—	3	3	3	—	3	3	3	3	3	3	—	3
	Korbai Elemér	1	2	2	2	—	1	—	1	2	2	3	2	2
	Kökössy Kálmán	1	1	2	3	—	2	3	3	2	3	3	1	3
	Lukács Béla	1	1	2	2	—	1	—	2	1	1	1	1	2
15	Molnár Sándor ág. h. ev.	1	1	2	2	—	2	—	2	1	3	2	—	2
	Pál Áron	1	1	2	2	—	2	—	2	2	3	2	1	2
	Péter Károly	1	1	2	2	—	2	—	2	2	3	2	1	2
	Simó Andor	1	2	2	3	—	2	3	2	2	3	3	2	3
	Szabó István unit.	1	2	3	4	—	3	3	3	3	4	4	—	4
20	Szécsi László róm. kath.	1	2	2	3	—	3	1	2	2	3	3	—	3
	Raffay Irma magánt.	—	1	1	2	—	1	2	2	1	2	2	—	2

Kun Béla vizsgálatlan maradt. Áronson Ernő magántanuló lett. H. Szabó István meghalt.

Vallásra bejártak a főreáliskolából: Józsa György, Lázár Dezső, Molnár Zsigmond és Váradi Sándor.

A róm. kath. főgimnáziumból: Radó Vilmos.

VI. osztály

	Magaviselet	Vallás	Magyar nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Görög. irod.	Görög. rajz	Német nyelv	Történelem	Mennyiségtan	Természettan	Egyházi ének	Francia nyelv	Írásbeli dolg.	Általános oszt.
Bakk Elek	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	1	1	1
Bartha Árpád	1	1	1	1	—	1	2	2	1	2	1	1	—	2	2
Báthori Lajos	1	1	3	3	—	2	1	3	3	3	3	1	—	2	3
Bedő Tibor	1	1	1	2	—	2	2	2	1	3	2	1	—	1	2
5 Benedek Károly	1	1	2	2	—	1	3	2	2	3	2	1	—	2	3
Csulak Károly	2	2	3	3	—	3	3	3	3	3	3	2	—	2	3
Dollny Etelka	1	1	1	1	—	1	2	1	1	2	1	1	1	1	2
Fábián Ferencz unit.	1	2	3	3	—	3	3	4	3	4	3	—	—	2	4
Ferencz Imre	2	2	2	2	—	2	1	3	1	2	2	—	—	—	2
10 Gábel János ág. ev.	—	2	3	3	—	3	2	3	3	3	3	—	—	—	3
Gábor László izr.	1	1	1	1	—	1	1	1	1	1	1	—	1	1	1
Gyárfás Endre	1	2	3	3	—	3	1	3	3	3	3	2	—	2	3
Incze Károly	1	2	3	3	—	3	3	3	3	3	3	2	—	2	3
Keresztes Pál	1	1	3	3	—	3	3	3	3	3	3	1	—	2	3
15 Kénossy Tibor unit.	1	2	3	3	—	3	3	2	3	4	3	—	—	2	4
Lootz Richárd ág. ev.	2	2	3	3	—	3	3	2	3	3	3	—	—	3	3
Márkos András unit.	2	2	3	3	—	3	1	1	3	3	3	—	—	2	3
Mártonyi Gyula r. kath.	1	1	3	3	—	3	1	1	3	3	3	—	—	2	3
Mester Béla	1	2	3	3	—	2	3	3	3	3	3	2	—	3	3
20 Nagy Dénes	1	2	2	2	—	2	3	2	2	3	2	1	—	2	3
Németh Béla unit.	1	1	2	2	—	2	2	2	1	2	2	—	—	2	2
Rákosi László	1	2	3	3	—	—	3	3	3	3	3	1	—	2	3
Slavescu János g. kel.	1	1	3	2	1	—	—	2	2	2	3	—	—	2	3
Szabó Tibor	2	2	4	3	—	3	3	3	3	3	4	2	—	2	4
25 Szőke László	1	2	2	3	2	—	—	2	2	3	3	2	—	2	3
Téchy Tivadar	2	2	2	2	—	3	3	3	2	4	3	2	—	3	4
Tompá Mihály ág. ev.	1	2	3	3	—	3	2	3	3	3	3	—	—	2	3
Tunyogi Cs. Miklós	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	1	1	1
Zólya József	1	1	1	2	—	1	1	1	2	1	1	—	—	—	2
30 Izrael Jenő izr. magánt.	—	2	3	4	—	3	3	4	4	4	4	—	—	—	4
Mihalovits S. r. k. mt.	—	3	3	3	—	3	2	3	3	4	4	—	—	—	4
Nagy Elemér mt.	—	2	3	3	—	3	3	4	3	4	3	—	—	—	4
Olasz Gabriella r. k. mt.	—	1	1	1	—	1	2	2	1	1	1	—	1	—	2
Siegmund Gertr. ág. ev. mt.	—	1	1	1	—	1	1	1	1	1	1	—	—	—	1
35 Jakab Mihály	—	3	2	3	3	—	—	2	3	3	3	—	—	—	3
Székely János	—	3	3	3	—	3	3	3	3	3	3	—	—	—	3

Gábel János, Menyí János és Szőcs Kálmán 1915. okt. 15-én katonai szolgálatra bevonultak. — Kimaradt: Baló Ödön. - Vallásra bejártak: Deák Albert és Magyar Albert főreáliskolai tanulók.

VII. osztály

	Magaviselet	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Görög. irod.	Görög. rajz	Német nyelv	Történelem	Mennyiségtan	Természettan	Egészségtan	Egyházi ének	Általános oszt.
Aulinger Ferencz r. kath.	2	1	3	3	—	3	1	4	2	3	3	3	—	4
Benedek Mihály*	1	1	2	2	2	—	—	1	2	3	2	2	1	2
Bitay Endre*	1	3	3	3	—	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Gábos Árpád*	1	2	3	3	3	—	3	2	3	3	2	2	3	3
5 Geszith Zoltán	1	2	2	2	—	2	2	3	2	3	3	2	2	3
Jeszenszky József	1	1	1	1	—	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Józsa Pál	1	2	3	3	—	3	2	3	3	3	3	2	2	3
Kolumbán Géza*	1	2	3	3	—	3	2	3	2	2	2	3	2	3
Korbai István*	1	1	2	3	—	3	3	2	2	3	3	3	1	3
10 Kovács Béla	1	2	2	2	1	—	—	2	2	2	3	1	2	2
Lőrinczi Dénes unit.	1	2	2	2	—	—	—	2	2	2	2	—	—	2
Nagy Ákos*	1	3	3	2	3	—	—	3	3	3	3	3	3	3
Nagy Géza	1	2	3	3	—	3	3	4	3	3	3	3	2	4
Piso Simon g. kel.	1	1	3	3	3	—	—	3	3	3	3	3	—	3
15 Sándor András	1	2	2	3	2	—	—	2	2	1	1	2	2	2
Sándor István	1	2	3	3	2	—	—	3	2	4	3	3	2	4
Toró Gyula*	1	1	1	1	1	—	—	2	1	1	1	1	1	1
Varga László	1	1	1	1	—	—	1	2	1	1	1	1	1	1
Varró Mózes*	1	1	2	2	2	—	—	2	1	2	2	3	1	2
Magántanulók:														
20 Apor László**	—	3	3	3	2	—	—	3	2	3	3	—	—	3
Bassaraba Ov. g. kel.**		vizsg. nem jelentk.												
Cseh Boriska izr.	—	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	—	—	1
Fejes István**	—	3	3	3	3	—	—	3	3	3	3	—	—	3
Jakab Dezső**		vizsg. nem jelentk.												
25 Jakab Mihály**	—	3	3	3	2	—	—	2	3	2	3	—	—	3
Kis Zsigmond**		vizsg. nem jelentk.												
Kovács Béla róm. kath **		vizsg. nem jelentk.												
Varga Ferencz	—	3	3	3	—	—	3	2	4	2	3	4	—	4
Székely János	—	3	3	4	—	—	3	3	4	3	4	4	—	4

A *-gal jelzett tanulók, mint katonának besorozottak 1916. május 15-én vizsgálat nélkül kaptak miniszteri rendelet szerint osztálybizonyítványt.

A **-gal jelölt tanulók az 1915—16. tanév folyamán katonai szolgálatot teljesítettek.

Vallásra bejárt a főreáliskolából: Ilyés János.

VIII. osztály

Magaviselet
Vallástan
Magyar nyelv
Latin nyelv
Görög nyelv
Görög. irod.
Görög. rajz
Német nyelv
Történelem
Számtan
Természettan
Filozofia
Általános oszt.

	Andok Jenő* ¹	—	3	2	3	—	2	3	2	2	3	2	3	3
	Apor László* ¹	—	2	2	3	2	—	2	3	3	3	3	3	3
	Bartha László* ¹	—	2	3	3	—	2	2	3	3	3	3	3	3
	Benedek Albert róm. kath. ¹	—	3	3	3	—	2	1	3	3	3	3	3	3
5	Benedek Mihály* VII. ¹	—	1	2	2	2	—	1	2	2	2	2	2	2
	Biró László* ¹	—	3	3	3	—	2	3	3	3	3	3	3	3
	Bitay Endre* VII. ¹	—	3	3	3	—	3	3	3	3	3	3	3	3
	Bordás Sándor ¹	1	1	1	1	1	—	1	1	1	1	1	1	1
	Borsai Dániel ¹	1	3	3	3	3	—	3	3	3	3	3	3	3
10	Demeter Ákos* ¹	—	2	3	2	—	3	2	3	2	3	3	3	3
	Fábián Ferencz* ¹	—	2	2	1	2	—	2	2	2	2	2	2	2
	Fejes István* VII. ¹	—	2	2	3	2	—	3	2	3	3	3	3	3
	Gábos Árpád* VII. ¹	—	2	3	2	2	—	3	2	2	2	2	3	3
	Gidáli Béla izr.* ¹	—	1	2	2	2	—	2	3	2	2	2	2	2
15	Hoffman Tibor róm. kath. ¹	—	2	3	3	—	3	2	3	3	3	3	3	3
	Jancsó Dániel* ¹	—	2	1	2	2	—	2	2	2	2	2	2	2
	Jakab Mihály* ¹	—	2	1	2	2	—	1	1	3	2	2	2	2
	Jeszenszky Sándor ág.ev. ¹	—	1	2	3	—	2	3	3	1	3	3	3	3
	Jakabos Endre róm. kath.*	1	2	2	2	—	1	2	3	2	3	2	2	3
20	Kadácsi Géza*	1	1	2	2	3	—	3	3	3	3	3	3	3
	Kertész Béla* ¹	—	2	3	3	—	2	2	3	3	3	3	2	3
	Kolumbán Géza* ¹	—	3	3	3	—	3	3	3	3	3	3	3	3
	Koncz Árpád* ¹	—	2	2	2	—	2	2	2	2	3	2	3	3
	Kövér János* ¹	—	2	3	2	3	—	3	3	2	3	3	3	3
25	Nagy Sándor	1	3	3	3	—	3	2	3	3	3	3	3	3
	Német Ernő unit.	1	1	1	1	1	—	1	1	1	1	1	1	1
	Nagy Ákos* VII. ¹	—	2	3	3	2	—	3	3	3	3	3	3	3
	Nagy Domokos* ¹	—	2	3	2	2	—	2	3	2	3	3	3	3
	Nagy Károly* ¹	—	1	2	2	—	2	1	2	2	2	2	2	2
30	Rigó János* ¹	—	1	2	2	2	—	2	1	2	2	2	2	2
	Salamon Ignác izr. ¹	—	1	1	1	—	1	2	1	1	1	2	1	2
	Simon Gyula*	—	3	3	3	3	—	3	2	3	3	3	3	3
	Simó Magda r. kath. mgt.	—	1	1	1	—	1	1	1	1	1	1	1	1
	Szabó Gizella	1	1	1	1	—	1	2	1	1	1	1	1	1
35	Szabó Béla*	—	3	3	3	—	3	3	3	3	3	3	3	3
	Szabó Lajos ¹	—	3	3	3	3	—	2	2	3	3	3	3	3

VIII. osztály

Magaviselet
Vallás tan
Magyar nyelv
Latin nyelv
Görög nyelv
Görögp. irod.
Görögp. rajz
Német nyelv
Történelem
Szám tan
Természettan
Filozófia
Általános oszt.

Szabados Sándor* ¹	—	2	3	3	—	3	3	3	3	3	3	3	3
Szász Ferencz* ¹	—	3	3	3	3	—	2	3	3	3	3	3	3
Szöcs Farkas* ¹	—	3	3	3	3	—	3	3	3	3	3	3	3
40 Schóbert Aladár	v i z s g. m a r a d t												
Toró Gyula* VII. ¹	—	1	2	2	1	—	2	2	2	1	2	2	2
Varró Mózes* VII.	—	1	2	2	1	—	2	2	2	2	2	2	2
Varju Béla*	1	1	1	1	1	—	1	1	1	1	1	1	1

Megjegyzés: Gidáli Béla, Kocz Árpád, Salamon Ignác, Benedek Albert és Kertész Béla rendes tanulók voltak, a 3 első 1915. október 15, a 2 utóbbi 1916. február 1. óta katonai szolgálatra vonulván be, magántanulók lettek.

A *-al jelzettek hadi szolgálatban vannak.

Hittanórára bejártak a főreáliskolából: Csánky Gábor, Szabó Sándor rendes, Birtalan Lajos, Imrei Imre és Lázár Jenő, mint az előkészítő katonai tanfolyam hallgatói.

Az 1-el jelzettek résztvettek a nagyméltóságu vall. és közokt. miniszter úr 1916. évi 40972. V. sz. rendelete folytán intézetünkben rendezett előkészítő tanfolyamon, mint magántanulók.

A VII. jegyűek a folyó tanévben végezték a VII-ik osztályt, mint rendes tanulók s a vkm. 56972—1916. sz. rendelete alapján vettek részt az előkészítő tanfolyamon.

XIV.

Érettségi vizsgálat.

A VIII-ik osztály tagjai közül azok, akik 1898-ban születtek és május 29-én katonai szolgálatra behivattak, az osztályvizsga alapján érettségi bizonyítványt kaptak. Ilyen tanuló volt 4. Jelesen érett 2, egyszerűen érett 2.

Rendes érettségi vizsgát tett 5 tanuló (3 fiu és 2 leány). Az érettségi szóbeli vizsga június 5-én volt Gyárfás Endre főgondnok elnöklete alatt; a kormány képviselője Beke László máramarosszigeti ref. lelkész. ny. főgimn. igazgató volt. Jelesen érett 3, javítóra utasított 2.

Az 1897-ben és azelőtt született és már besorozott tanulók részére a vallás- és közoktatásügyi miniszter 40962—1916. V. sz. rendelete folytán 4 heti kurzust rendeztünk május 25—jun. 25-ig, amelyen a miniszter 56972—1916. V. sz. rendelete folytán a VII-ik osztályt most végzett besorozott tanulók is résztvehettek. A kurzuson résztvett 32 tanuló, akik az osztályvizsga sikeres letétele után szóbeli érettségi vizsgát tettek június 23—24-én. Jelesen érett 3, jól érett 10, egyszerűen 19.

Összesen érettségit tett 41 tanuló. Jelesen érett 8 (20⁰/o); jól érett 10 (24⁰/o); érett 21 (51⁰/o); javítóra utasított 2 (5⁰/o). Jelesen értek: Bordás Sándor, Gidáli Béla, Németh Ernő, Simó Magda, Szabó Gizella, Toró Gyula, Varju Béla, Salamon Ignác.

Írásbeli feladatok voltak:

1. *Magyarból:* Nemzeti törekvések és az irodalom.

2. *Latinból:* C. Sallustius Crispus De bello Jugurthio 103. feje. Kiegészítő érettségire P. Vergilius M. Aeneis VI. 678—703 sor.

3. *Mennyiségtanból*: Megoldandó a következő egyenletrendszer:

$$I. \quad 3.2x + y - 5.2x - y = 180$$

$$5.2x + y - 4.2x - y = 312.$$

II. Egy csonkakúp alakú fatörzsből, amelynek hossza 25 m., az egyik végének átmérője 1.5 m., a másik végéé 1.2. készítenő négyzetes hasáb alakú gerenda, amelynek alapja a lehető legnagyobb négyzet legyen. Mennyit kell a fatörzsből lefaragni?

A latinból kiegészítő vizsgát tett Csánky Gábor főreáliskolai VIII. oszt. tanuló elégséges eredménnyel.

D) A tanulmányi eredmény áttekintése osztályok és tárgyak szerint.

Tantárgyak	I. osztály (33 tan.)				II. osztály (34 tan.)				III. osztály (44 tan.)				IV. osztály (46 tan.)																			
	jeles	jó	elégséges	elégtelen	jeles	jó	elégséges	elégtelen	jeles	jó	elégséges	elégtelen	jeles	jó	elégséges	elégtelen																
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%																
Vallás	7	21	18	54	8	24	—	—	14	41	17	50	3	9	—	—	19	48	18	41	7	16	—	—	23	50	18	89	5	11	—	—
Magyar nyelv	3	0	13	89	11	83	6	18	6	17	11	52	13	88	4	12	8	18	13	29	23	52	—	—	9	19	19	41	18	89	—	—
Latin nyelv	4	12	12	86	8	24	9	27	4	11	9	26	18	53	3	9	8	18	8	16	25	57	3	7	—	—	9	19	29	68	8	17
Görög nyelv	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Görögpótló irod.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Görögpótló rajz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Német nyelv	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	20	9	20	26	59	—	—	10	22	17	87	18	89	1	2
Földrajz	7	21	7	21	14	42	5	15	7	20	9	26	18	53	—	—	7	16	12	27	21	48	4	9	—	—	—	—	—	—	—	—
Történelem	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13	29	5	11	26	59	—	—	7	11	18	89	21	45	—	—
Mennyiségtan	6	18	2	24	14	42	5	15	7	20	9	26	13	38	5	15	7	16	12	27	18	41	7	16	4	8	16	85	21	45	5	11
Természettan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Természetrajz	7	21	11	88	14	42	1	3	11	32	9	26	14	41	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	18	10	22	26	56	4	8
Mértani rajz	5	15	7	21	18	54	3	9	8	23	9	26	16	47	1	3	6	14	14	32	20	45	4	9	6	13	15	32	25	54	—	—
Filozofia prop.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

D) A tanulmányi eredmény áttekintése osztályok és tárgyak szerint.

Tantárgyak	V. osztály (19 tan.)				VI. osztály (29 tan.)				VII. osztály (19 tan.)				VIII. osztály (42 tan.)																					
	jeles	jó	elégséges	elégtelen	jeles	jó	elégséges	elégtelen	jeles	jó	elégséges	elégtelen	jeles	jó	elégséges	elégtelen																		
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%																		
Vallás	7	37	12	68	—	—	—	—	13	44	16	55	—	—	—	—	8	42	9	47	2	10	—	—	14	33	16	38	12	28	—	—		
Magyar nyelv	—	—	12	63	7	37	—	—	7	24	6	20	15	52	1	8	3	15	7	37	9	47	—	—	8	19	14	33	20	47	—	—		
Latin nyelv	—	—	6	31	9	47	4	21	5	18	8	27	16	51	—	—	3	15	6	31	10	52	—	—	7	16	15	35	20	47	—	—		
Görög nyelv	2	10	5	26	—	—	—	—	3	10	1	20	1	20	—	—	2	20	5	26	3	15	—	—	5	22	11	26	7	30	—	—		
Görögpótló irod.	—	—	4	21	8	42	—	—	5	20	6	25	13	55	—	—	2	22	1	11	6	30	—	—	4	21	8	42	7	35	—	—		
Görögpótló rajz	1	5	2	10	9	47	—	—	7	24	6	25	11	46	—	—	3	15	3	15	3	15	—	—	4	20	9	25	7	35	—	—		
Német nyelv	2	10	10	52	7	37	—	—	7	24	9	30	12	40	1	8	2	10	7	37	8	42	2	10	8	19	13	31	21	50	—	—		
Földrajz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Történelem	4	21	8	42	7	37	—	—	8	27	6	20	15	52	—	—	4	11	10	52	5	26	—	—	9	21	14	33	19	45	—	—		
Mennyiségtan	1	5	1	5	14	74	3	16	4	18	5	17	17	58	3	16	4	21	4	21	10	52	1	5	6	14	11	26	25	59	—	—		
Természettan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	21	4	21	11	58	—	—	6	14	13	30	23	55	—	—		
Természetrajz	1	5	5	26	12	63	1	5	6	20	5	17	17	58	1	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Mértani rajz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Filozofia prop.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	14	11	26	25	60	—	—	

E) *Tanulmányi eredmény összefoglalása tárgyak és oszt. szerint.*

Tantárgyak	Az I—VIII. osztályokban összesen							
	jeles		jó		elégséges		elégtelen	
		%		%		%		%
Vallás	105	39	124	47	37	14	—	—
Magyar nyelv	44	17	95	38	116	43	11	4
Latin nyelv	31	12	73	27	135	51	27	10
Görög nyelv	12	27	22	48	11	25	—	—
Görögpótló irodalom	11	17	19	30	34	58	—	—
Cörögpótló rajz	15	23	20	31	30	48	—	—
Német nyelv	38	19	65	33	92	46	4	2
Földrajz	21	10	28	25	53	48	9	8
Történelem	45	22	61	31	93	47	—	—
Mennyiségtan	39	15	66	25	132	49	29	11
Természettan	10	16	17	28	34	58	—	—
Természetrajz	31	19	40	25	83	52	7	4
Mértani rajz	25	17	45	28	79	50	8	5
Filozofia prop.	6	14	11	28	25	80	—	—

Legtöbb jeles van a vallásból (39%), *legkevesebb* a latinból (12%). *Legtöbb elégtelen* a mennyiségtanból (11%) és a latinból (10%). *Egy elégtelen* sincs a vallásból, görögből, görögpótló irod. és rajzból, történelemből, természettanból és filozófiából. Az elégtelenek a mennyiségt. és latin kivételével 2—8% közt váltakoznak.

Az I—VIII. o.-ban minden tárgyból *jeles* volt 23 (9%), *jó* 56 (21%), *elégséges* 152 (57%), *javitóvizsgálatra* utasított 45 (17%), *ismétlésre* utasított 12 (4%). *Legtöbb jeles* volt a III-ik o.-ban (10%), *legtöbb elégtelen* van az I. o.-ban (29%). *Egy elégtelen* sincs a VIII. o.-ban. A többi osztályokban az elégtelenek száma 18—24% közt váltakozik. Ismétlésre utasított az I. o.-ban 16%, a többiben 2—4%.

Magaviseletből *jó* 215 (94%), *szabályszerű* 15 (6%), a 238 rendes tanuló közül 8 év közben magántanuló lett s a magaviseletből osztályzatot nem kapott.

XVI.

Iskolai javadalmak.

1. Ösztöndíjak és segélyek.

1. A *Gál—Teleki* alapból 291 K-át mint »cipő pénz« a konviktus költségeire fordítottuk. Ezenkívül 50·40 K-át kapott Kovács Dániel II. o., Klózer György IV. o.

2. A *Gidófalvy*-alapból Bordás Sándor, Szabó Gizella és Varju Béla VIII. o. 100—100 K, Jeszenszky József és Varga László VII. o. 60—60 K. Tunyogi Cs. Miklós és Zólya József VI. o. 40—40 K.

3. Gróf *Teleki* Miksa-alapból Toró Gyula VII. o., Gálfy Sándor IV. o., Keresztes Kálmán I. 80—80 K,

4. Gróf *Teleki* Sámuel-alapból fejenként 23·32 K Kovács Béla VII. o., Tunyogi Cs. János IV. o., fejenként 17·50 K Szász Dénes IV. o., Benedekfy Dániel II. o., Pál Lajos I. o.

5. A *Keszei* alapból: Molnár Béla, Toró Ákos IV., Demeter Andor III. o. 21—21 K.

6. A Gróf *Korda* alapból: Dollny Etelka VI. o., Pál Áron V. o., Bedő Áron III. o., Debreczi Déza I. o. 21—21 K.

7. A *Nagy* Sándor alapból: Lőrík József II. o. 10 K.

8. A *Székely—Ugron* alapból: Szabó Imre II. o. 50 K.

9. A *Bod—Benedek* alapból: Csulak Albert IV. o. 30 K.

10. A *Nagy* Lajos alapból: Nagy Sándor IV. o. 10 K.

11. A *Jánosi* alapból: Csoma Gyula IV. o. 15 K.

12. A *Baczó* Mózes alapból: Baczó Albert II. o. mint rokon 50 K.

13. A *Falló* Imre alapból: Péter Károly V. o. 25 K.

14. A *Gazda*-féle családi alapítvány rokon tanulók hiányában tőkésítettett.

15. A *Balog* Miklós alapból: Sorosán János IV. o. 12 K.

16. A *Miklósi* Károly alapítvány kamatját a konviktus kapta.

17. A *Vánky* Kálmán alapból: Székely András IV. o. 8-90 K.

18. A *Menyhárt* András-féle alapból: Kiss János III. o. t. 17-50 K.

19. A *Szakács* Mózes-féle alapítványból: Mester János II. o. 30 K.

20. A *Zálogház* alapítványból: Biró Mózes IV. o. 40 K.

21. A *ref. konvent elnökségétől* Varju Béla VIII. o. 300 K.

22. A *Kendi Kandida* alapítványra, melyből fejenként 120 K jár, a következő évre felvette a tanári kar Bakk Elek VI. o., Szász Ferenc III. o., Péter Endre I. o., Tunyogi Cs. Miklós VI. o. és Mester János II. o. végzett tanulókat.

II. Pályadíjak és jutalmak.

1. A *Bottáné*-féle alapból 56 K pályadíjra ki volt tűzve a latin nyelvből: Vergilius Aeneise IV. ének tartalmi ismertetése, a szereplő személyek jellemzése és mintegy 300 sor szabatos magyar fordítása írásban. Fordítandó részek: 1—53, 198—218, 296—392, 522—553, 584—671 sor. Beérkezett egy pályamunka, amelyet a tanárkar jutalmazásra érdemesnek ítelt. Írója Németh Ernő VIII. o. t.

2. A Gróf *Teleki* Sámuel-féle alapból 35-60 K pályadíjra ki volt tűzve a természetrajzból a következő tétel: Parasitizmus (élődiség) a növény- és állatvilágban. Beérkezett két pályamunka. Az I-ső számú munkát a pályadíjra érdemesnek ítélte a tanárkar; a II-ik számú mint szintén kiváló szorgalomról tanuskodó, sikerült munkát 20 K jutalommal tüntette ki. Az I-ső szerzője Németh Ernő VIII., a II-iké Bakk Elek VI. o. t.

3. A *Kiss* József alapból 50-40 K pályadíjat a francia nyelvből tartott szóbeli versennyel elnyerte Németh Ernő VIII. o.

4. A *Kiss* József alapból 50-40 K szépírási jutalmat két pályázó közül elnyerte Jeszenszky József VII., míg Bedő Tibor VI. o. t. dicséretet kapott.

5. Báró *Kemény* Béláné alapból 25 K jutalom adandó minden év május 12-én a VIII. oszt. egyik legkiválóbb tagjának; ezt a jutalmat Bordás Sándor kapta.

6. *Ilyés* István alapból 10 K jutalmat kapott Varju Béla VIII. oszt. mint aki 8 éven keresztül kifogástalan magaviseletet tanúsított.

7. A *Budapesti Székely Egyesület* adományából 20—20 K kapott Benedek Károly VI. és Péter Károly V. o.

8. A *Kelemen* díjból a közvizsgálatok alkalmával kaptak: Kovács Kálmán I. o., Mester János II. o., Szász Ferenc III. o. fejenként 3·50 K., Csoma Gyula IV. o. 4·50 K., Lukács Béla V. o. 5·50 K., Bartha Árpád VI., Jeszenszky József VII. és Németh Ernő VIII. o. fejenként 6·50 K.

9. A *Gál—Teleki* alapból 50 K és a *Bodolla* alapból 30 K-t könyvjutalomra fordítottunk az I—IV. o. kiválóbb tanuló részére. Jutalomkönyvet kaptak: Keresztes K., Kovács K., Paál L., Péter E., Raffay J. I. o., Benedekfi D., Duka I., Lőrík J., Kovács D., Kis S., Mester János, Zsigmond A., Zárug S. II. o. Bedő Á., Gaál E., Kis J., Nagy Á., Németh A., Simó J. III. o., Biró M., Csoma Gy., Klózer Gy., Köpe V. Lőrinczi A., Sorosán J. IV. o.

10. Az *Ólasz* Gyula alap 10 K kamatját konfirmációi emlékkönyvek beszerzésére fordítottuk.

11. *Biró* Áron ref. lelkész, előljárósági tag ajándékából az egyházi ének szorgalmas tanulásaért 10—10 K kapott Bakk E. és Tunyogi Cs. Miklós VI. o. t.

12. *Biró* Sándor h. igazgató adományából a vallástan szorgalmas tanulásaért Bordás S. VIII. o. 20 K, Pál Á. V. és Csoma Gy. IV. o. t. 10—10 K jutalmat kaptak.

13. *Koncz* Ármin gyógyszerész úr Dr. Nagy Sámuel emlékére 30 K adott, amelyből 20 K-val Bakk E. VI. o. természetrajzi pályamunkáját, 5—5 K-val Fülel E. és Biró M. IV. o. növénygyűjteményét jutalmaztuk. Szép növénygyűjteményért dicséretet kapott Bajkó Zs. és Klózer Gy. IV. o. t.

14. *Önképzőköri jutalmak*: 1. Március 15-iki beszédért Jeszenszky József VII. o. 10 K Biró Áron úr ajándékából. 2. Okt. 6-iki beszédért Németh E. VIII. o. 10 K Biró Áron úr adományából. A Nemzeti dal szavalásáért Jakabos E. VIII. o. 6·50 K a Haller—Bod alapítványból.

III. A Kíss segélyesek.

Kíss József alapítványából 50·40 K segélyt kap 50 tanuló, akiknek előmenetele legalább jó (2),* magaviselete 1, akik székely származásuak és testileg épek. A bizottság a következő 50 tanulót jelölte ki: Németh E. VIII., Benedek M., Kovács B., Lőrinczy B., Sándor A., Varró M. VII., Bartha Á., Bedő T., Németh B., Zólya J. VI., Lukács B., Molnár S., Pál Á., Péter K. V., Biró M., Csoma G., Köpe V., Lőrinczi A., Máthé Á., Molnár B., Miklós F., Sorosán J., Szász D., Székely A., Toró Á., Tunyogi Cs. J. IV., Áros M., Bedő Á., Demeter A., Demeter Gy., Gedő M., Geszti S., Kiss J., Nagy Á., Németh A., Pál K., Simó J., Szabó D., Virág I. III., Baló I., Benedekfi D., Fejes D., Lörík J., Kiss S., Szász K., Zsigmond A. II., Paál L., Kovács K., Pitó M., Szabó Gy. I. o.

XVII.

Az 1916—1917. tanévre vonatkozó értesítés.

1. Az 1916—17. tanévre a beiratások szeptember 4., 5. napjain délelőtt 9—12 és délután 2—4 óráig eszközöltetnek. A tanév ünnepélyes megnyitása szept. 6-án d. e. 11 órakor lesz. *A javító-, pótló- és felvételi vizsgálatok szeptember 1—2 napjain reggel 8-tól kezdődőleg* tartatnak meg. Új tanulók az iskolai bizonyítvány mellett keresztlevelet és újraoltási bizonyítványt is tartoznak felmutatni.

2. *A tandíj egész évre 50 korona; a lakásdíj az internátusban egész évre nagy ágyért 60 korona, kis ágyért 50 korona, mely díjak félévi részletekben előre fizetendők.* Ezen felül a beiratáskor kivétel nélkül minden tanuló 4 kor. felvételi és 12 kor. országos tanári nyugdíj-illetéket tartozik fizetni. *A felvételi díj és nyugdíj-illeték fizetése alól senki fel nem menthető.*

3. Ezen iskolai díjakon kívül az *első félévi* díjak lerovása alkalmával köteles fizetni minden tanuló: *Értesítő díjban* 2 K, *butorhasználati díjban* 2 K, *koll. kerti helyiségek fenntartása* 1 K, továbbá *könyvtári díjban* az I—IV. o. tanulók 1 K, *könyvtári és olvasóegyesületi díjnak* félévi részletében az V—VIII. o. tanulók 2 K, *önképzőköri díjban* az V—VI. o. tanulók 1 K, a VII—VIII. o. tanulók 2 K, végül köteles minden tanuló a *rongálások fedezése* céljából megmaradt *biztosítékát* kiegészíteni 5 koronára.

4. Az internátusba 200—200 tanuló t vehetünk fel a jövő évre. Minden tanuló **f. évi auguszt. 1-ig jelentkeznek** írásban, mert különben könnyen kiszorulhat a bennlakásból. Minden bennlakó növendék köteles a konviktusban étkezni.

Az internátusban ágyat, közös asztalt, fűtést és világítást kap minden tanuló a fent jelzett lakás- (internátusi) díjért. Ágy- és ruhaneműről, valamint mosatásról a szülők tartoznak gondoskodni.

5. Mindenféle **iskolai díj egyenesen Nagy Elemér** díjkezelő tanár úr címére küldendő 8 fillér kézbesítési díj csatolásával *Iskolai díjat a tanulók kezébe adni vagy juttatni tilos.*

6. A kollegium tápintézetére (konviktus) vonatkozó tudnivalók:

A tápintézet kötelezett tagja minden rendes bennlakó tanuló; ezenkívül felvétetik vidéki, de künnlakó tanuló is, valamint helybeli teljesen szegény szülő jó magaviseletű tanuló fia is. Azonban a konviktusban étkező künnlakók száma 10-nél több nem lehet.

Kötelezett tagjai a tápintézetnek a bennlakás felügyelői is, kik a tápintézetben szintén teljesítik a felügyeletet.

A tápintézeti tagok száma ez idő szerint 220-ig terjedhet a felügyelőkön kívül. A tápintézet tagjai egész, háromnegyed, fél, egynegyeddíjasok és ingyenesek.

Egész díj egy iskolai évre 360 korona; háromnegyed díj 270 korona; fél díj 180 korona; egynegyed díj 90 korona. E díjak négy egyenlő részletben és pedig: az első részlet tanév elején a beiratáskor; a második részlet az őszi szünet után következő szorgalomidő első napján: november elején; a harmadik részlet legkésőbb február első napján; a negyedik részlet a husvét utáni szorgalomidő első napján fizetendő.

Minden tápintézeti tag, nem véve ki az ingyeneseket sem,

felszerelés címén 4 koronát fizet, melyet a belépéskor, akármelyik időszakban történik a belépés, előre tartozik befizetni.

Aki évközben vétetik fel a tápintézetbe, a hátralevő időszaknak megfelelő arányban tartozik megfizetni a díjat.

Az egyszer befizetett díjak semmi esetben nem adatnak vissza.

Az ételmezés reggeli, ebéd és vacsorából áll:

a) *reggeli*: 2 és fél decilit. tehéntej kenyérrel;

b) *ebéd*: húisleves, főtt hús mártással és körzettel; vagy pedig árvaléves, sült körzettel, vagy a körzet helyett főzelék.

c) *vacsora*; sült körzettel, vagy körzet helyett főzelék.

Minden étkezéskor egy személyre 15 deka jó házikenyér jut, az el nem fogyasztott kenyeret mindenki magával viheti. A hús ugy osztatik fel, hogy egy-egy személy 13 és fél dekát kap.

Évközben szünetek alatt rendszerint szünetel az étkezés, azonban az igazgatóságtól előre kieszközölt engedély alapján az intézetben maradt növendékek *külön díj* mellett szünetidőn is nyerhetnek ételmezést.

Az őszi szünetidőre 8 korona, a karácsonyi és húsvéti szünetidőre 14 korona és végül a pünkösd-i szünetidőre 10 korona díjjal lehet jogot szerezni az étkezésre. Nyári szünetidőn azonban a tápintézet személyetén kívül senki ellátásban nem részesülhet.

A tápintézetbe felvett tanuló csakis akkor vehet részt a tápintézeti étkezésben, ha az esedékes díjakat kifizette; a késedelmes fizetők helye 7 napon túl megüresedettnek tekintetik és új taggal betölthető.

Felvételt illető tudnivalók:

*Az internátusba és a tápintézetbe való felvételért a folyamodványokat **Biró Sádor** h. igazgató urhoz, f. évi **aug. 1. napjáig** okvetlenül nyujsák be. Későbbi jelentkezések csak akkor vétetnek tekintetbe, ha a késedelemre alapos, elfogadható okot tud felhozni a folyamodó s ha betöltendő helyek állanak rendelkezésre. A felvétel elintézéséről minden folyamodót értesítünk.*

Azok, akik az egész díjat fizetők közé leendő felvételt kérik, kérésük mellé csak iskolai bizonyítványt vagy kis értesítőt csatoljanak; ha pedig már az előző évet is ezen intézetben töltötték, elégséges az írásban való jelentkezés is.

Kedvezményes helyekért folyamadók kérvényei mellé a következő okmányok csatolandók :

- a) iskolai bizonyítvány vagy kis értesítő ;
- b) szegénységi bizonyítvány ;
- c) családi értesítő ;
- d) községi hitelesített adókönyvi kivonat.

A kevés számú *ingyenes* és *negyeddíjas* helyekre csakis olyan tanulók vehetők fel, kiknek tanulásbeli előmenetelük általános *jeles*, illetőleg *jó*, magaviseletük kifogástalan és szegénységük kellően igazolt. Elégtelen osztályzatu vagy kevésbbé szabályszerű magaviseletű tanulók *semmiféle díjfizetési kedvezményben* nem részesülhetnek.

Az élelmezés a beiratást követő nap kezdődik s tart — az évközi szünidők kivételével — a vizsgálat lejártáig.

A tápintézetnek rendes orvosa is van, ki az ételek minőségét ellenőrzi.

Megjegyzés : A tan- vagy lakásdíj elengedéseért vagy mérsékléseért *külön kérvény* nyújtandó be a beiratáskor az Igazgatósághoz.

Ha az iskolai év a háboru miatt rendes időben nem nyílik meg, arról az érdekelteket az igazgatóság kellő időben értesíteni fogja. Jelentkezések és folyamodványok azért a rendes időben beküldendők.

Székelyudvarhely, 1916. június hó.

Az igazgatóság.

TARTALOM.

	Óloldal
I. Kuncz Elek	3
II. Fizikai hypothezisek és elméletek	5
III. Az év története	18
IV. Iskolánk és a háboru	25
V. A kollegium kormányzata s a tanári testület	33
VI. A nyilvános vizsgálatok sorrendje	37
VII. Tankönyvek	39
VIII. Tananyag	39
IX. Internátus és konviktus	39
X. Vallásos nevelés, konfirmáció	41
XI. Ifjusági körök	42
XII. Iskolai gyűjtemények gyarapodása	45
XIII. A tanulók névsora és osztályzata	48
XIV. Érettségi vizsgálat	60
XV. A tanulókra vonatkozó statisztikai adatok	62
XVI. Iskolai javadalmak	68
XVII. Az 1916—1917. tanévre vonatkozó értesítés	71

